

ZESENTWINTIGSTE ZITTING.

Dinsdag 15 Januari 1889, voorm. 10—1 uur.

ART. 221.

De Synode verdaagd volgens art. 196 is naar het bepaalde in artt. 197 en 198 vergaderd te Kampen.

De Praeses opent hare bijeenkomsten met te laten zingen Ps. 135 :1 en 2,

Prijst den naam van uwen God, enz.

Z.Eerw. leest daarna voor 1 Cor. 3; roept den leden en Praeadviseerenden leden der Synode een hartelijk welkom toe; en wijst op het belangrijke van haren arbeid. Een arbeid, die niet zou behoeven te geschieden, indien de Gemeente des Heeren niet was verdeeld en de ware catholiciteit der Kerk reeds aanwezig was. Zal het ons gelukken iets van die gedeeldheid weg te nemen en de groote gedachte: *Alles is uwe!* tot heerschappij te doen komen? Laten wij, zoo zegt ZEerw., den arbeid daartoe in vertrouwen, dat een ieder onzer het welzijn der Gemeente bedoelt, aanvangen. Ook in 1869 gaf de Heere sommigen onzer het voorrecht mede te werken tot vereeniging van wat gedeeld was.

Na dit opwekkend woord gaat ZEerw. de vergadering voor in dankgebed.

ART. 222.

De Voorzitter vraagt of de primi afgevaardigden, genoemd op blz. 7 en 8 van de Handelingen dezer Synode, tegenwoordig zijn. Uit de hierop ontvangen antwoorden blijkt, dat voor Drenthe de Ouderling H. BRINK afwezig is, daar deze als Ouderling in zijne Gemeente is afgetreden. Voor Gelderland is in plaats van Ouderling H. VAN DALEN Ouderling D. KRIJGER; voor Zuid-Holland in plaats van Ouderling J. VAN GOLVERDINGE, die heeft medegedeeld door gewichtige redenen verhinderd te zijn, Ouderling J. ELFFERS; voor Utrecht in plaats van Ouderling H. OVEREEM Ouderling J. VAN DER BIJL; en voor Noord-Brabant in plaats van Ouderling A. DEN DEKKER Ouderling H. VAN WAARDHUIZEN tegenwoordig.

Hierop wordt door den Voorzitter gevraagd of Ds. VAN ANKEN ook voor Drenthe en Ds. WESTERHUIS voor Zeeland mag zitting nemen, daar deze Predikanten sinds de vorige zitting dezer Synode naar andere provinciën zijn vertrokken.

Het Praeadvies op deze vraag is niet eenstemmig. De eene Praeadviseur oordeelt, dat zij met hun vertrek uit de Provincie,

die hen afvaardigde, ook hun recht tot zitting in deze Synode hebben verloren. Anderen wijzen er op, dat deze vergadering eene voortzetting is van de Synode te Assen en voornoemde broeders dus als leden dier Synode, die hare zittingen verdaagde, moeten beschouwd worden. Zij zijn wel afgevaardigd *uit*, maar niet *voor* de in art. 50 der Dordsche Kerkerde genoemde particuliere Synode.

Hierop besluit de Synode met 23 tegen 14 stemmen aan Dss. VAN ANKEN en WESTERHUIS zitting te verleenen.

ART. 223.

Naar aanleiding eener vraag van de afgevaardigden van Drenthe omtrent Ouderling H. BRINK, die als Ouderling is afgetreden, antwoordt de Synode, dat zij volgens de Dordsche Kerkerde geen zitting mag verleenen aan broeders, die geen Ouderling zijn.

ART. 224.

De tijd der Zittingen wordt bepaald op des voorm. van 10—1 ure, des nam. van 4—9 ure.

ART. 225.

De Praeses vraagt of de Ouderlingen J. BROEKHUIZEN en J. ELFFERS, die voor het eerst in deze Synode zitting hebben, hunne instemming betuigen met de belijdenis der Geref. Kerk. Beide broeders antwoorden hierop toestemmend.

ART. 226.

Aan de orde is thans het verslag van de Deputaten, die volgens art. 133 benoemd zijn, om met de Deputaten der Voorl. Synode van Nederd. Geref. Kerken te onderhandelen en indien mogelijk eene Acte van ineensmelting te ontwerpen.

Dr. H. BAVINCK, Scriba der Deputaten onzerzijds, leest daarop het rapport dier handelingen voor. Dit luidt als volgt:

Vergadering van de Deputaten, benoemd door de
Synode te Assen, den 21 Nov. 1888 te
Utrecht 'snam. ten één ure.

Alle Broeders Deputaten: J. VAN ANDEL, H. BEUKER, W. H. GISPEN, J. VAN DER LINDEN, A. LITTOOY, H. BAVINCK, H. DE COCK, D. K. WIELENGA waren tegenwoordig.

Ds. VAN ANDEL neemt de leiding der vergadering op zich, als zijnde bij eene korte samenspreking te Assen tot Voorzitter aangewezen. Dr. BAVINCK toen verzocht het scribaat waar te nemen, neemt dit op zich.

Deze samenkomst wordt gehouden om met elkander in overleg te treden voor de Vergadering, die D. V. morgen (22 Nov.)

zal worden gehouden met de Deputaten van de Voorloopige Synode der Ned. Ger. Kerken.

De uitnoodiging tot deze Vergadering is uitgegaan van de Deputaten der Utrechtsche Synode, als antwoord op de bekende besluiten te Assen genomen. Over het karakter dezer vergadering kan na dit antwoord geen verschil zijn. De Utrechtsche Deputaten toch hebben verklaard, dat, wijl de Assensche Synode den door de Utrechtsche Synode voorgestelden grondslag van onderhandeling niet had aanvaard, zij niet officieel konden optreden. Door hun Synode gebonden aan die basis, meenen zij alle machtiging tot bindende besluiten te missen. Toch oordeelden zij, dat het onder den zegen des Heeren in het belang der beiderzijds gewenschte vereeniging kon zijn, zoo de wederzijdsche Deputaten samenkwamen, om de desbetreffende zaken te bespreken.

Deze uitnoodiging hebben wij gemeend niet te mogen afslaan, zonder daarmede te willen uitspreken, dat we in allen deele met het oordeel dier broederen instemmen, alsof door de Assensche besluiten alle officieel handelen hun in dezen onmogelijk is gemaakt. Wij hebben geoordeeld hen te moeten hooren op hunne uitnoodiging. Doch gebonden als wij zijn door de Assensche besluiten, treden wij tegenover hen in onze qualiteit als Deputaten op.

Verder werd het noodig geoordeeld om een enkel woord ter verklaring der besluiten te zeggen, met name over de woorden „eene openbaring van het lichaam van Christus,” zonder dat deze natuurlijk de Synode ook maar in het minste bindt. Daar we ook van de Synode in last hebben, om met de Deputaten te spreken over de bezwaren, die er zijn tegen het voetstoots prijsgeven van de erkenning bij de Regeering als een geheel van Kerken, worden deze nader besproken. Er wordt in dat prijsgeven door sommigen gezien: 1°. eene verloochening van de eenheid der Kerk; 2°. een prijsgeven van het beginsel der Vrije Kerk; 3°. een schijn aannemen, alsof we ook corporatief de voortzetting der oude Geref. Kerken zouden zijn; 4°. de rechtsbeschouwing, die aan den eisch tot intrekking tot grondslag ligt, is van verziende gevolgen en niet zonder gevaar. De kwestie van het bezit van een rechtstitel wordt minder van beteekenis geacht, omdat deze ook bij plaatselijke erkenning bestaat.

Voor het overige werd er geoordeeld, dat wij nader hadden af te wachten, wat de Utrechtsche Deputaten ons hadden te zeggen, daar zij ons hadden uitgenoodigd.

Vergadering der wederzijdsche Deputaten te Utrecht, den 22 NOV. 's morgens ten tien uur.

Behalve de bovengenoemde Deputaten onzerzijds zijn nu ook tegenwoordig de Deputaten der Utrechtsche Synode: Dr. VAN DEN BERGH, Dr. VAN GOOR, Dr. KUYPER, Dr. RUTGERS en Ds. SIKKEL.

Op verzoek dezer Broeders wordt het presidium waargenomen door Ds. VAN ANDEL. Deze leest voor Ps. 122, en gaat voor in het gebed. Na den Broeders welkom geheeten te hebben, geeft hij het woord aan de Utrechtsche Deputaten.

Bij monde van Dr. KUYPER wordt door hen herinnerd, dat ten gevolge van de besluiten te Assen genomen, eene gemeenschappelijke basis van onderhandeling ontbreekt. Nadat men aldus wederzijds had doen uitkomen, dat deze vergadering dus niet van een officieel karakter was, deelde Dr. KUYPER met een enkel woord mede, waarom zij het desniettemin van belang hadden geoordeeld om samen te komen en sommige zaken te bespreken. Hoewel wij officieel niets kunnen doen, meenden zij toch, dat er in het belang der zaak nog wel het een en ander was te verrichten. Zij waren n. 1. van plan, een gemotiveerd advies bij de Utrechtsche Synode in te dienen, welks inhoud en strekking van dien aard was, dat het den weg aanwees van ineensmelting der wederzijdsche Kerken in één Kerkverband met handhaving van ieders eigenaardig standpunt. Op aanneming van dat advies wenschen zij bij de Synode aan te dringen. Daartoe zouden zij gaarne ons oordeel over dat advies vernemen, liefst collegialiter. Zonder dat dit Synode of Kerk onzerzijds zou binden, oordeelden zij, dat dit voor de aanneming door hunne Synode van beteekenis zou kunnen zijn. Men zou dan wel niet officieel, of ook zelfs niet officieus, een maatstaf hebben of het ook gehoor of instemming zou vinden bij de broeders der Christ. Ger. Kerk. Maar toch zou men eenigermate op de hoogte zijn, wat aan die zijde op aanneming zou kunnen hopen of slechts met afwijzing zou kunnen worden ontvangen. In de samenstelling der Deputatie onzerzijds, meenden zij ten minste eenigszins eene afspiegeling te mogen zien van het gevoelen der Kerk in deze. Hun oordeel kon dus tot zekere hoogte als Thermometer gelden.

Drie zaken werden met het oog daarop door Dr. KUYPER besproken. 1° zouden zij gaarne eenige inlichting hebben over de Assensche besluiten; 2° hadden zij niet bepaald leden geassumeerd, maar had toch Jhr. Mr. A. T. DE SAVORNIN LOHMAN hun met advies gediend. Deze zou ook thans tegenwoordig zijn geweest, indien hij niet in de Vergadering der Staten Gen. had moeten zijn; en 3° hadden zij reeds een gemotiveerd advies in den vorm van eene Concept-Acte van ineensmelting der wederzijdsche Kerken ontworpen.

Een enkel woord over het vragen van inlichtingen wordt nu gewisseld en zelfs wordt onzerzijds de bedenking geopperd, dat dit nauwelijks ernstig gemeend kan zijn, daar het advies reeds gereed is. Hunnerzijds wordt daarop geantwoord, dat men uit de bladen over een en ander, ten minste over de zaken van de meeste beteekenis, reeds vrij wel was ingelicht; en dat na al de conferenties en debatten van eene theoretische bespreking der kwesties weinig heil is te verwachten. De opinies hebben zich wederzijds tamelijk zeker gevestigd. Huns oordeels is er in dit stadium der kwestie alleen heil te verwachten van practische behandeling en niet van vernieuwde discussie over de verschil-

len. Daartoe strekte ook bedoeld advies, dat nu door hen ons wordt voorgelegd. Bij monde van Dr. KUYPER wordt verzocht, het te mogen voorlezen. Nadat ieder der leden een exemplaar had ontvangen, geschiedt de voorlezing. Eenige discussie naar aanleiding van enkele vragen volgt. Over dit advies zouden nu de Utrechtsche Deputaten gaarne ons oordeel hebben. Opdat wij gelegenheid zouden hebben er over te beraadslagen of we bereid zijn zulk een gezamenlijk oordeel uit te brengen, verwijderen de Utr. Deputaten zich voor een uur.

Hoewel het onverwachte, ja verrassende van zulk een advies, en alreê gedrukt, allen meer of minder onaangenaam aandeed, oordeelden wij toch aan het geven van ons oordeel ons niet te mogen onttrekken.

Bij de heropende gezamenlijke vergadering wordt daarvan kennis gegeven, waarop eene broederlijke bespreking van sommige punten volgt. Verder wordt bepaald, dat ook wij onzerzijds zullen trachten te komen tot een advies aan onze Synode. Tot uitgangspunt zal door ons dit ontwerp worden genomen. De bezwaren die wij mochten hebben tegen sommige artikelen, zullen door ons schriftelijk worden ingediend of ook in den vorm van amendementen worden voorgesteld. In eene volgende vergadering, die bepaald wordt op 14 Dec. a. s., zal dan het Concept met de eventueel daartegen ingebrachte bezwaren of voorgestelde amendementen worden besproken, om zoo mogelijk, onder den zegen des Heeren, te komen tot overeenstemming, en dan een gelijkkluidend advies in de beide Synoden in te dienen.

De vergadering wordt met dankzegging gesloten door Dr. KUYPEER

Naar ons verblijf teruggekeerd, bepaalden wij dezen avond en zoo noodig morgen (Vrijdag 23 Nov.) het Concept nader te bespreken. Na het stuk eerst nog eens gezamenlijk en in zijn geheel te hebben gelezen, wordt het artikel voor artikel nagegaan en besproken. De meening van een der broederen, dat het wel gewenscht zou zijn, ons eerst uit te spreken over het uitgangspunt of de basis dezer Acte, wordt over het algemeen door de broeders niet gedeeld. Toch zet hij uiteen, hoe deze Acte uitgaat van bewaring en handhaving van ieders eigenaardig standpunt en beoogt, om met handhaving van dat standpunt tot een samenkomen der Kerken in gemeenschappelijke *meerdere* vergaderingen te geraken.

Daar dit stilzwijgend aanvaard wordt, gaat men tot beoordeeling der afzonderlijke artikelen over. Vrucht van die besprekingen en discussies, welke ook Vrijdagmorgen tot 12 uur toe zijn gehouden, zijn eenige amendementen geweest, die gedrukt aan de Deputaten der Utr. Synode zijn toegezonden. Eindelijk wordt bepaald, dat wij 's daags vóór de volgende vergadering met de Utr. Deputaten nog terzelfder plaatse zullen samenkomen, en wel Donderdag 13 Dec. 's avonds ten negen uur.

Vergadering van de Deputaten der Assensche Synode., 13 Dec. 1885 te Utrecht, 's avonds ten negen uur.

Deze samenkomst diende slechts om over een en ander, in zake de vergadering met de Deputaten der Ned. Ger. Kerken op den volgenden dag, te bespreken. De toelichting der amendementen wordt aan den Voorzitter, Ds. VAN ANDEL, opgedragen. Overigens moet het oordeel der Utrechtsche Deputaten over onze amendementen worden afgewacht, om dan dienovereenkomstig te handelen. Algemeen wordt gevoeld, dat het ernstigste punt in geschil het voortgaan met de Kerkformatie tegenover elkaar ook na de vereeniging betreft. Wel kan de meerderheid met het artikel, dat daarover handelt, meegaan, omdat, nu het uitgangspunt of de basis van het ontwerp aanvaard is, het h. i. geen kwestie van beginsel, maar slechts van praktijk is. Toch zou ook zij gaarne zien, zoo men generzijds in het voorstel der minderheid kon berusten, overtuigd als zij is, dat daardoor een groot bezwaar voor velen zou worden weggenomen. Men zal dan daarop ook, behoudens ieders eigen opinie, algemeen aandringen.

**Vergadering der beiderzijdsche Deputaten op
14 Dec. 1888, 's morgens ten tien uur.**

Alle leden waren van weerszij tegenwoordig. Op verzoek der Utrechtsche Deputaten wordt Ds. VAN ANDEL wederom met de leiding der vergadering belast. Deze leest voor Filipp. 2:1—11 en gaat voor in het gebed.

Bij monde van Dr. KUYPER brengen de broeders generzijds hun oordeel uit over de amendementen of wijzigingen, die onzerzijds collegialiter waren voorgesteld. Sommige werden door hen terstond overgenomen. Over de andere werd men het na eenige discussie of geringe verandering eens. Het resultaat was dus, dat het Concept wederzijds werd aanvaard, om als advies door de Deputaten bij hunne respectieve Synoden te worden ingediend.

Toch werd het noodig geacht, om de amendementen, door eene minderheid onzerzijds voorgesteld, nader te bespreken en ook hierin zoo mogelijk, tot hoofdelijke overeenstemming te komen. Door 's Heeren goedheid gelukte dit ook, uitgezonderd alleen in de artikelen, rakende den voortgang der Kerkformatiën tegenover elkaar ook na de vereeniging, en de Theol. School. Tot overname van het door de minderheid onzerzijds voorgestelde, verklaarden de Deputaten der overzijde niet te kunnen overgaan. De beweging der reformatie zou daardoor worden gestuit en of velen tot blijven in het Synodaal verband leiden of het sectewezen bevorderen. Wel toonden zij zich bereid om aan onze bezwaren zooveel hun maar immer mogelijk was, te gemoet te komen. Dientengevolge werd door hen

eene nieuwe redactie van het artikel, rakende het voortgaan der Kerkformatiën, voorgesteld, welke door twee zaken zich aanbeval: 1°. dat Gemeenten of Kerkeraden onzerzijds, opgenomen in het Classicaal en Synodaal verband, niet behoeven mede te werken in de actie van Kerkformatie, die zij minder gewenscht achten. De Utrechtsche Deputaten erkenden, dat dit van ons niet kon worden gevegd; en 2°. dat de verbintenis, om terstond tot plaatselijke combinatie te komen, sterker was aangehaald. De meerderheid onzerzijds erkende, dat deze redactie te verkiezen was boven de oude. Ook de minderheid had daarin minder bezwaar, ofschoon zij niet geheel kon medegaan. Meer of minder sterk werd door haar verklaard, dat zij meende te moeten blijven bij haar voorstel, dat na de vereeniging geen Kerkformatie naast eene reeds bestaande ter zelfder plaatse mocht worden opgericht.

Over het artikel aangaande de Theol. School werd men het na eenige discussie en het aanbrengen van eenige wijzigingen eens. Alleen één der broederen kon er zich ook zoo niet in vinden, vooral niet met het oog op het besluit der Assensche Synode in deze zaak. Hij oordeelde, dat handhaving der Theol. School, gelijk zij thans bestaat, door de Synode als hare meening was uitgesproken. Bovendien wenschte deze broeder, dat de gezamenlijke Kerken, afgedacht van de erkenning bij de Regeering, als ééne Kerk optraden, liefst onder den naam van Ned. Christ. Ger. Kerk.

Nadat er nog eenige regelingen waren genomen over de publiciteit dezer vergaderingen en harer besluiten, en bepaald was, dat er kennis zou worden gegeven van den uitslag dezer samenkomsten aan de respectieve Synoden, werd de vergadering 's avonds ten tien uur met dankzegging gesloten door Prof. RUTGERS.

Na afloop dezer vergadering hebben de Assensche Deputaten nog eene korte samenkomst gehouden. Daarin is de publicatie vastgesteld, alsmede de kennisgeving van hun arbeid aan het Moderamen der Assensche Synode, welke in overleg met de Deputaten der Ned. Ger. Kerken, den 15^{den} Jan. 1889 haar werkzaamheden hervatten zal. Tevens werd besloten, dat de Concept-Acte acht dagen te voren aan de leden der Synode en aan hunne secundi zal worden toegezonden.

Door de Broeders BEUKER en LITTOOY werd eene verklaring ingediend, waarom zij met het artikel over den voortgang der Kerkformatie niet konden medegaan. Die verklaring was van den volgenden inhoud:

„BEZWAAR.

De ondergeteekenden kunnen niet goedkeuren het beginsel, door hetwelk in deze artikelen wordt aangenomen, dat ook na de vereeniging nog Gemeenten naast of tegenover de bestaande in dezelfde plaats worden opgericht, wijl het huns inziens ingaat

- a. tegen den eisch der eenheid en der wederzijdsche erkenning, door de H. Schrift in onze belijdenis gesteld ;
- b. tegen art. 27 der Kerkenordening;
- c. tegen het beginsel der afscheiding van 1834, *dus* eene stil zwijgende veroordeeling van het bestaan onzer Kerk;
- d. tegen onze eigene, huidige pogingen tot vereeniging van de twee groepen van Kerken, inzonderheid tegen art. 9 der Concept-Acte;
- e. omdat daardoor elke poging tot vereeniging bij de Chr. Ger. Gemeenten vruchteloos zal gemaakt worden en toepassing van dit beginsel grooter scheur zal te voorschijn roepen, dan we thans trachten te heelen."

(w. g) H. BEUKER.

A. LITTOOY.

Behalve dit en het vroeger genoemde bezwaar, behield Br. LITTOOY ook zijne bezwaren nog tegen het art. rakende de Theol. School, en wenschte die op de Synode te bespreken.

De vergadering werd met dankzegging gesloten door Ds. GISPEN.

J. VAN ANDEL.
 H. BAVINCK.
 H. BEUKER.
 H. DE COCK.
 W. H. GISPEN.
 Js. VAN DER LINDEN.
 A. LITTOOY.
 D. K. WIELENGA.

ART. 227.

De Praeses stelt aan de orde het doen van vragen naar aanleiding van het gehoorde. Hiervan wordt door eenige broeders gebruik gemaakt. En hieruit blijkt, dat het niet voor allen duidelijk is, hoe onze Deputaten, nadat de Deputaten van de Voorl. Synode te Utrecht verklaard hadden niet op den grondslag door de Synode te Assen gelegd, te kunnen onderhandelen, toch tot onderhandeling konden overgaan. Ook vraagt men waarom de Concept-Acte zoo laat werd verzonden, daar zij eene zaak van zoo ingrijpenden aard betreft.

De Deputaten antwoorden, dat niet in alles naar strenge officiële regelen gehandeld is. Men oordeelde de liefde niet aan de orde te mogen opofferen, en durfde daarom, toen de Utrechtsche gedelegeerden toch samenspreking verlangden, het niet weigeren.

Op de vraag of de Deputaten als officiële personen gehandeld hebben of slechts eene broederlijke samenspreking hielden, antwoorden zij, dat huns inziens hun officieel karakter niet ophield toen de Deputaten van de andere zijde onze officiële basis van onderhandeling niet konden aannemen. Vooral omdat men onzerzijds, volgens alinea 3 van besluit I op blz. 80, ook

in last had, om de bezwaren omtrent de verhouding van onze Kerk tot den Staat met de Deputaten der VoorL Synode te Utrecht te bespreken.

Wat het rondzenden der Concept-Acte betreft, men vreesde, dat er Synode in de dagbladen zou gehouden worden, vóór de Synode, aan wie de Deputaten verslag moesten geven, op de hoogte kon zijn van het gebeurde.

Ook nu blijft er nog verschil bestaan over de vraag, of de Deputaten hun officieel karakter hebben bewaard.

Ten slotte wordt met bijna alle stemmen — de Deputaten stemden niet mede — het volgende voorstel aangenomen:

De Synode, gehoord hebbende het rapport van hare Deputaten, oordeelt, dat zij, wat het formeele betreft, onder de omstandigheden niet wel anders konden handelen.

ART. 228.

Docent NOORDT Zij sluit deze Zitting met dankgebed, nadat gezongen is Ps. 134:3,

Waar liefde woont, gebiedt de Heer den zegen, enz.

ZEVENENTWINTIGSTE ZITTING.

Dinsdag 15 Januari, nam. 4—9 uur.

ART. 229.

Deze Zitting wordt door Docent WIELENGA geopend met gebed, nadat gezongen is Ps. 86:6,
Leer mij naar uw wil te handlen, enz.

ART. 230.

De Praeses stelt aan de orde de overweging der Concept-Acte. Deze luidt met het begeleidend schrijven en de twee bijlagen aldus:

**Aan
de Afgevaardigden naar de Synode
der Christ. Ger, Kerk te Assen-
Kampen en aan hunne Secundi.**

EERWAARDE EN GELIEFDE BROEDERS IN ONZEN HEERE
JEZUS CHRISTUS.

Zooals U bekend is, heeft de Synode der Christ. Ger. Kerk te Assen in hare zestiende zitting, een achttal Broeders benoemd tot hare Deputaten, ten einde met de Deputaten van de Voorloopige Synode der Ned. Ger. Kerken te Utrecht over de Vereeniging van hunne en onze Kerken in onderhandeling te treden, en indien mogelijk eene Acte van ineensmelting te ontwerpen.

Volgens deze opdracht hebben wij ons terstond tot de Deputaten der Ned. Ger. Kerken gewend en hun de drie besluiten der Assensche Synode benevens de begeleidende missive overgelegd.

In een schrijven, gedateerd 25 September 1888, ontvingen wij van de Deputaten der Utrechtsche Synode ten antwoord, dat wijl de Synode te Assen den grondslag door die van Utrecht voorgelegd, niet had aangenomen, volvoering van hun eigenlijken last in engeren zin niet wel mogelijk was; dat zij echter de gelegenheid tot ontmoeting en samenspreking niet gaarne zouden voorbij laten gaan.

Wij onzerzijds antwoordden in een schrijven van 17 Oct. 1888 dat, al konden wij niet op een gemeenschappelijken grondslag tot het ontwerpen van eene Acte van ineensmelting samenkomen, toch een samenspreking onder 's Heeren zegen tot wederzijdsche voorlichting zeer dienstig kon zijn.

Dientengevolge kwamen wij den 22 Nov. 1888 te Utrecht samen. Na eenige bespreking brachten de Broeders Deputaten der Utrechtsche Synode een advies ter tafel in den vorm van een Concept-Acte van ineensmelting, die zij bij hunne Synode wenschten in te dienen en waarover zij vooraf ons gezamenlijk oordeel verlangden te vernemen.

Een voorslag onzerzijds, om zooveel mogelijk te komen tot indiening van een gelijkloidend advies voor beide Synoden, werd hunnerzijds zonder eenig bezwaar aangenomen.

Het gewicht der zaak maakte eene tweede vergadering noodig, die den 14den December ter zelfder plaatse gehouden werd. Deze samenkomst leidde tot de Concept-Acte van ineensmelting, die wij de eer hebben U thans als ons advies hierbij toe te zenden.

Op één enkel punt, aangaande het voortgaan van Kerkformatiën naast elkaar ook na de vereeniging, konden een tweetal Broeders van onze zijde zich met deze Acte niet vereenigen; terwijl ook op een ander punt, rakende de Theol. School, één Broeder ernstige bezwaren had. In het vertrouwen, dat gij dit advies in biddende overweging zult nemen, en met de bede, dat de Heere de aanstaande Synode met Zijn licht bestrale en tot eene beslissing leide, die strekken kan tot welzijn van Zijn Koninkrijk en tot verheerlijking van Zijn Naam, hebben wij de eer te zijn,

Uwe dienstw. Broeders, de
Deputaten der Assensche Synode,

Namens dezelve:

J. VAN ANDEL, *Pres.*

H. BAVINCK, *Scriba.*

Leeuwarden, }
Kampen, } Jan. 1889.

CONCEPT-ACTE.

De Gereformeerde Kerken dezer landen, saamvergaderd in de beide Synodale vergaderingen, die dit jaar in de maanden Juni en Augustus te Utrecht en te Assen zitting hielden: de ééne bekend als „de Algemeene Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk," en die te Utrecht als „voorloopige Synode van Nederduitsche Gereformeerde Kerken;"

over en weder de verzekering gegeven en ontvangen hebbende, dat zij niet anders bedoelen, dan om, in gebondenheid aan Gods heilig Woord, te blijven bij de Formulieren van Benigheid, de Liturgie en de Kerkenordering, gelijk die door de Gereformeerde Kerken dezer landen het laatst op hare Synode van Dordrecht, gehouden in de jaren 1618/19, zijn vastgesteld;

staande in de overtuiging dat Kerken, die alzoo (en dat wel krachtens gemeenschappelijken historischen oorsprong) in Belijdenis, Liturgie en Kerkenordering (en ook in taal) overeenkomen, van 's Heerenwege geroepen zijn tot openbaring van haar eenheid, die in Christus Jezus, haar heerlijk Hoofd, is, door een gezamenlijk optreden tegenover de wereld, door beëtooning van Christelijke liefde in het toezien op elkander, en door het dragen van elkanders lasten;

oordeelende, dat een gedeeld leven van Kerken, die saam hooren, beider gezonde ontwikkeling verzwakt, kracht verspillen doet, allerlei geestelijke schade met zich brengt, den invloed dier Kerken op Staat en Maatschappij breekt, en zoo licht aanleiding wordt tot lastering van den -Naam des Heeren;

en des verzekerd, dat alle hereeniging dezer Kerken, als door Gods Woord geëischt, vloeien moet uit de Voorbede van den Middelaar, en tot doel moet hebben nauwer vereeniging met den Heere onzen God;

zijn te rade geworden met Gods hulpe aan haar gedeeld leven een einde te maken, door een saamkomen in gemeenschappelijke meerdere vergaderingen voor te bereiden.

Te dien einde verklaren zij:

1°. elk voor zich geen andere bedoeling te hebben gehad, noch te hebben, dan om de Gereformeerde Kerken dezer landen, die, door de zonden onzer vaders en onze eigen schuld, allengs van haar glans beroofd en verbasterd waren, onder 's Heeren genade wederom tot openbaring naar den Woorde Gods te brengen;

2°, over en weder te erkennen, dat in het herstel der Gereformeerde Kerken, in zooverre zulks een vrucht was van de bekende gebeurtenissen uit de jaren 1834 en 1886 (ondanks eigen schuld en zonde en in weerwil van veel gebrekkigs, dat menschenhand er in mengde) eeniglijk te verheerlijken is de ontferming, de macht en de trouwe onzes Gods. Op grond waarvan zij, God dankende voor de genade èn in 1834 èn in 1886 aan de Kerken onzer vaders betoond, niet aarzelen, over en weer de Kerkformatiën, gelijk ze thans ten gevolge van deze

beide geestelijke opwekkingen in het leven traden, en als Gereformeerde Kerken onder haar Kerkeraden bestaan, te erkennen als wettige openbaringen van het Lichaam van Jezus Christus in deze landen;

3°. dat zij beiderzijds, in gehoorzaamheid aan Gods Woord en ter voldoening aan den eisch van art. 27 en v.v. onzer Belijdenis, eiken band tusschen zich en het Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap, gelijk dit sedert 1816 optrad en nog in zijn organisatie krachtens zijn besturen en reglementen voortbestaat, voor eens en voor altoos, en alzoo finaal verbroken hebben;

4°. dat er, bij beider gemeenschappelijken oorsprong uit de Gereformeerde Kerken onzer vaderen, bij beider onvoorwaardelijk breken met het Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap, en bij beider gelijke bedoeling wat Belijdenis, Liturgie en Kerkenordering aangaat, nochtans een onmiskkenbaar onderscheid bestaat in de wijze, waarop zij tot reformatie van de verbasterde Kerken gekomen zijn. Een onderscheid, dat wel hoofdzakelijk voortspuit uit den onderscheiden loop der historische gebeurtenissen in 1834 en 1886, maar toch ook zeker verschil van zienswijze insluit ten opzichte van de beste wegen, om bij zoo diep gezonken toestand der Kerk tot reformatie over te gaan; welk verschil zij niet wenschen te verbloemen, maar duidelijk te constateeren. Echter onder de bijvoeging, dat zij over en weder, voor wat het wezen der zaak aangaat, het breken met bovengenoemd Kerkgenootschap en in 1834 en in 1886 stellen als in gehoorzaamheid aan Gods Woord te zijn geschied. En in elk geval oordeelende, dat beider uiteenlopende zienswijze over den modus quo te rekenen is tot die dingen, die men in elkander dragen zal, en die nimmer vrijheid kunnen schenken, om of de eenheid der Kerken te verscheuren of haar weer saamsmelten te verhinderen.

En het is in gebondenheid aan deze verklaring (die zij zonder achterhoudendheid en in oprechtheid als voor het aangezicht van den Kenner der harten afleggen) dat zij het herstel van de Kerkelijke eenheid wenschen te beproeven, op deze navolgende grondslagen:

1. Door elk der beide Synoden worden drie Deputaten benoemd en gevolmachtigd, om, met drie evenzoo gevolmachtigde Deputaten der andere Synode, de saamvoeging der Kerken in dasen, gelijk die dusver over en weder bestaat, voorloopig in dier voege te herzien, dat men zich bij de eerstvolgende Classicale samenkomsten beiderzijds houden kunne aan eenzelfde indeeling.

2. Op een door beide Synoden te bepalen dag, uur en plaats wordt door een Kerk, daartoe door de sub 1° genoemde Deputaten voor elke Classe aan te wijzen, de eerste samenkomst van alle Kerken in deze Classen saam geroepen, en voorts op deze saamkomsten gehandeld overeenkomstig de bepalingen der Kerken ordening.

3. Tot deze Classicale vergaderingen zullen (immers met behoorlijke credentiebrieven) worden toegelaten de afgevaardigden van alle Kerken, die dit accoord zullen hebben aangenomen;

met dien verstande, dat elke Kerk de eerste maal afvaardige naar den maatstaf en de wijze, waarop dit dusver door haar, met goedvinden harer Classis, is geschied.

4. Alvorens de afgevaardigden dezer Kerken tot de behandeling van zaken met keurstem zullen worden toegelaten, zullen zij deze eerste maal, door onderteekening met eigen hand, hun hartelijke instemming met de Drie Formulieren van Eenigheid betuigen, en hebben zij voorts namens hunne Kerken schriftelijk deze navolgende drieledige verklaring in te dienen:

ten eerste, dat door Haar aan niemand toegang tot het ËL Avondmaal vergund wordt noch zal worden, dan nadat gebleken is van zijn instemming met de Belijdenis der Kerken, van zijn Christelijken wandel, en van zijn bereid vaardigheid, om zich te onderwerpen aan de Kerkelijke Discipline; dat omgekeerd niemand, wiens belijdenis en wandel onberispelijk en van wiens onderwerping aan de Tucht der Kerken gebleken is, door haar van het H. Avondmaal wordt geweerd; en dat de Kerkelijke discipline door haar trouwelijk zal worden aangewend, om ook voortaan de heiligheden van 's Heeren huis heilig te houden en de dwalenden te bekeeren van hun weg;

ten tweede, wat aangaat den H. Doop zullen zij beiderzijds zich onthouden van herdoop en alzoo als gedoopt beschouwen een ieder van wien blijkt, dat hij in den naam des Vaders en des Zoons en des H. Geestes, bij een acte die Doop bedoelde te zijn, en door een in zijn kring daarvoor als bevoegd erkend persoon, met water besprengd of in water ondergedompeld zij;

en ten derde, zullen de Kerken beiderzijds al haar krachten inspannen, om, met Gods genadige hulpe, die nakomelingen van de Kerken onzer vaders, die dusver nog volharden in hun dwaalweg, tot weeraankleven der zuivere belijdenis of tot een beter beleven van deze belijdenis, en alzoo tot openlijke aansluiting aan de gezuiverde Kerkformatie door erkenning van haar ambtelijke werkzaamheid te bewegen. Hetwelk insluit, dat zij bij het afgeven van attestatiën nimmer oorzaak mogen worden, dat vertrekkende personen, die van onder de Synodale Hiërarchie waren uitgekomen, er weer onder zouden raken.

5. Ten einde het samenkomen in de meerdere vergaderingen geen looze schijn, maar volle werkelijkheid zij, zullen alle particuliere Kerken, die dusver in eigen kring classicaal saamkwamen, zich voortaan van deze vergaderingen in eigen kring onthouden, en de banden losmaken, die haar dusver hiertoe van rechtswege noopten.

6. De Classicale, Provinciale en Generale vergaderingen, die aldus uitsluitend op grond van de Kerkenordering van 1618/19 zullen samenkomen, *voeren den naam van Classicale vergaderingen, Particuliere Synoden en Generale Synode van Gereformeerde Kerken in Nederland.*

7. Wat aangaat de verhouding van de Kerken tot de Overheid, zoo wordt elke particuliere Kerk hierin geheel vrijgelaten, en heeft zij alleen zorg te dragen, dat zij het beginsel van de onafhankelijkheid der Kerk niet prijsgeve; te dezen niet met

eenige andere Kerk gemeenschappelijk, maar alleen uit eigen hooide handele; en geen bedingen aanga, waardoor de vrije samenwerking met de overige particuliere Kerken zou worden afgesneden of belemmerd.

8. Het bestaan van twee Kerkformatiën in eenzelfde stad of dorp, hoezeer ook beiderzijds in beginsel als niet normaal beschouwd, zal men om den nood der tijden dragen, God bid dende dat door zijn genade wegen mogen geopend worden, om ook deze onregelmatigheid ten leste te doen ophouden.

In afwachting waarvan beider Kerkeraden hun goeden wil, om nu reeds zooveel mogelijk deze breuke toe te dekken, zullen betoonen: 1°. door ter sterking van de kerkelijke discipline niemand tot het H. Avondmaal toe te laten, die ter oorzaak van belijdenis of wandel door den anderen Kerkeraad in kerkelijke behandeling is genomen; 2°. door over en weder elkanders leden tot het H. Avondmaal toe te laten; 3°. door de regeling van de openbare vergaderingen der geloovigen zooveel mogelijk met gemeenschappelijk overleg te doen plaatshebben; 4°. door ter onderhouding van correspondentie desverkiezend, over en weder een broeder naar elkanders vergaderingen af te vaardigen; 5°. door tegenover derden in alle zaken rakende deneerdienst of de Gereformeerde belijdenis gemeenschappelijk op te treden; en 6°. door de aankondiging van den tijd en de plaats der dusgenaamde openbare Godsdiensttoefeningen, zoodra mogelijk, gemeenschappelijk te doen plaatshebben.

9. Waar plaatselijk de neiging ontstaat, om in nog nauwer verband, ook wat de formatie der Kerken betreft, te treden, zullen beide Kerkeraden dit (altoos met advies der Classis) bij manier van contract doen, in zulk een voege en wijze, dat het eigendom en beheer van elks goed blijve gelijk het is, en ook de ééne niet te maken hebbe met de verantwoording voor het goed des anderen, maar dat voor de Bediening des Woords en der Sacramenten, alsmede voor de kerkelijke discipline, de beide Kerkeraden eene combinatie vormen. Een proeve van zulk een contract wordt hierbij gevoegd. Zie Bijlage Eén.

10. In zake de Kerkelijke goederen, de Diaconiegoederen en Scholen blijft elke particuliere Kerk vrij, om deze te bezitten en te beheeren, op de wijze gelijk zij meenen zal, dat zulks behoort. Echter zijn alle Kerken gehouden, aan de Classis mededeeling te doen van alle berichten, die zij aan de Overheid inzenden en van alle transactiën of regelingen, die ten dezen met de Overheid worden gemaakt.

11. De goederen, die eenige groep van Kerken dusver gemeenschappelijk bezat, gelijk met name de fondsen en gebouwen, die het eigendom zijn van de „Christelijke Gereformeerde Kerk,” blijven geheel ter beschikking van het Doel, van de Kerk of van de Deputaten, die de Synode van deze groep in haar laatste afzonderlijke samenkomst daarvoor zal aanwijzen. In geen geval mogen de Kerken der andere groep zich hierin mengen.

12. De meerdere vergaderingen in Art. 6 genoemd, als bestaande uit Kerken van beiderlei formatie, onthouden zich, als

zoodanig, van elke inmenging in het optreden van een Kerke-
raad nevens den bestaande, in plaatsen, waar reeds een Kerke-
raad van de Christelijke Gereformeerde of Nederduitsch Gere-
formeerde formatie aanwezig is.

13. Indien zich bij eene der Classes, na de inwerkingtreding
van deze overeenkomst, uit eene plaats, waar reeds eene der
beide thans contracteerende formatiën bestond, een Kerke-
raad mocht aanmelden, met verzoek om in het thans geformeerde
kerkverband te worden opgenomen, zal door de Classis aan dit
verzoek dan alleen voldaan worden, wanneer blijkt: 1°. dat deze
Kerke- raad in Belijdenis, Liturgie en Kerkenordering met de
thans contracteerende Kerken geheel overeenstemt; 2°. dat deze
Kerke- raad bereid is, volgens bij deze overeenkomst gevoegd
Concept, terstond eene combinatie aan te gaan met den te dier
plaatse reeds bestaanden Kerke- raad; en 3°. dat geene personen
in dezen Kerke- raad zitting hebben of tot zijne formatie hebben
medegewerkt, die voorheen onder den te dier plaatse aanwe-
zigen Kerke- raad, welke reeds in dit kerkverband was opgenomen,
tot het H. Avondmaal waren toegelaten.

14. De gezamenlijke Kerken zullen eene Theologische School
of Theologisch Seminarium hebben. Bijaldien door de laatste
Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk de bestaande Theo-
logische School te Kampen aan de vereenigde Kerken mocht
worden overgedragen, zal deze als zoodanig gelden. Deze School
of dit Seminarium zal desverreicht geheel in de opleiding van
de aanstaande Dienaren des Woords moeten voorzien. Indien
echter door de Directie van de Vereeniging voor Hooger On-
derwijs op Gereformeerden grondslag zulk eene regeling wordt
aangeboden, waarbij aan de Synode van de gezamenlijke Kerken
behoorlijk medezeggenschap in de benoeming, de eventueele
schorsing en het ontslag van de Theologische Professoren, en
toezicht op het te geven onderwijs wordt verzekerd, en op
grond hiervan eene overeenkomst gesloten wordt, zal het Ker-
kelijk Seminarium uitsluitend voor de practische opleiding strek-
ken en gevestigd worden te Amsterdam. De benoeming, de
eventueele schorsing en het ontslag van de Hoogleraren aan
dit Seminarium zal aan de Synode staan, maar in elk geval
zullen de Docenten, aan de thans bestaande Theologische School
te Kampen verbonden, daarbij worden overgeplaatst, met volle
behoud van hunne honoraria, onder toevoeging van zulk een
verhooging als uit den duurderen levensstandaard te Amsterdam
dan te Kampen voortvloeit.

Hoogleraren die, aan dit Seminarium verbonden, tevens door
de Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden
grondslag als gewoon Hoogleeraar worden aangesteld, dienen,
voor zooveel zij tegelijk Hoogleraren aan het Seminarium blij-
ven, de Kerken kosteloos.

BIJLAGE I.

CONCEPT-OVEREENKOMST VAN COMBINATIE.

De Kerkeraad der Christelijke Gereformeerde Kerk te ..... die bij missive van ..... aan Z. M. den Koning kennis heeft gegeven van haar bestaan als zelfstandig Kerkgenootschap eenerzijds, en

de Kerkeraad der Ned. Gereformeerde Kerk, die bij missive d.d. .... ter kennis van Z. M. den Koning bracht, dat zij de Synodale Organisatie van 1816 voor wat heur gaat buiten werking heeft gesteld en de Kerkenordering van 1619 weder kracht heeft doen erlangen, anderzijds;

Overwegende, dat de vergadering der geloovigen, in wier midden het ambt door hun Dienaren, Ouderlingen en Diaconen, in naam des Heeren bediend wordt, beiderzijds eenstemmig is in de belijdenis der Drie Formulieren van Eenigheid, het gebruik der Liturgie en het leven naar de Kerkenordering, alles vastgesteld in de Synode Nationaal, gehouden te Dordrecht in de jaren 1618/19; en het hoog belang inziende om ook in de ambtelijke bediening te dezer plaatse, zooveel mogelijk saam en in overleg te handelen;

hebben, in afwachting van de goedkeuring der Classis, waaronder zij beide ressorteeren, besloten voor zoover de geestelijke aangelegenheden van hun ambtelijke bediening betreft, *eene Combinatie* aan te gaan; achtende beide daardoor nader te komen aan Art. 37 van de beiderzijds aanvaarde Kerkenordering en zulks onder inwachting van de genade des Heeren, die te zijner tijd een nog nauwere ineensmelting geven kan;

en hebben diensvolgens benoemd en gevolmachtigd de Kerkeraad ten eenre de Br .....

.....
 en de Kerkeraad ter andere de Br.....

.....
 die, na aanroeping van den Naam des Heeren overeen zijn gekomen als volgt:

1. De goederen die aan elk der gecombineerde Kerken tóekomen, blijven onvermengd en onder eigen beheer. De bezoldiging der door elke Kerk voor haarzelve beroepen Dienaren, Godsdienstonderwijzers enz. wordt door eiken Kerkeraad zelfstandig bepaald en gekwet. De bezittingen en inkomsten der Diaconie blijven evenals de Diaconale verzorging gescheiden. Het recht op het gebruik van gebouwen voor de saam vergadering der geloovigen, dat aan een van de beide Kerkeraden toekomt, wordt voor den duur van deze overeenkomst afgestaan aan den gecombineerden Kerkeraad; altoos met inachtneming van Art. 7.

2. De Kerkeraad ter eenre zorgt voor de samenstelling van zijn eigen College, gelijk het meent dit te moeten doen, en de Kerkeraad ter andere desgelijks. Alvorens echter de gekozenen aan de Gemeente voor te stellen, doet hij mededeeling van de gedane keuze in den gecombineerden Kerkeraad, om te verne men of er ook bedenkingen tegen belijdenis of wandel bestaan. Het getal leden van den Kerkeraad ter eenre is voor de combinatie vastgesteld op . . . . Dienaren, ... Ouderlingen, ... Armverzorgers, en van den Kerkeraad ter andere op . . . . Dienaren, ... Ouderlingen, ... Armverzorgers.

Wijziging in deze getallen kan niet gemaakt dan met wederzijdsch goedvinden.

Zoolang beide Kerken samen slechts één Dienaar bezitten, zal de in Art. 4 der Kerkenordering bedoelde Kerkeraad de gecombineerde zijn, en door hem bepaald worden, welk aandeel in zijne bezoldiging door elk der gecombineerde Kerken zal worden gekweten.

Waar twee Dienaren zijn zal elke Kerk haar eigen dienaar beroepen en bezoldigen.

Waar meerdere Dienaren zijn zal elke Kerkeraad beroepen, dien hij zelf bezoldigt, en de gecombineerde Kerkeraad beroepen, wie gecombineerd bezoldigd wordt.

3. Met name de Bediening des Woords, de Bediening der Sacramenten en de uitoefening van de kerkelijke discipline met al den aanleve van dien, brengt de Kerkeraad ter eenre en de Kerkeraad ter andere over in den gecombineerden Kerkeraad.

4. Na het intreden der combinatie zullen de afzonderlijke Kerkeraden in hunne vergadering zich bepalen tot 1°. hetgeen hun verhouding tot de Overheid betreft; 2°. hetgeen de samenstelling van hun college aangaat; 3°. hetgeen de geldelijke aan gelegenheden raakt van Kerk en van Diaconie, alsmede de voor elke Kerk afzonderlijk te houden collecten; 4°. hetgeen betreft de overboeking op hun bijzondere boeken van Doopen, van toelating tot het H. Avondmaal en van kerkelijke Discipline; en 5°. geschillen over de uitlegging en voorstellen in zake wijziging van deze overeenkomst. Alle overige werkzaamheden oefenen zij gecombineerd uit, met dien verstande, dat de besluiten van den gecombineerden Kerkeraad geacht worden volle geldigheid te hebben voor eiken Kerkeraad afzonderlijk, als waren ze door eiken Kerkeraad zelven genomen.

5. Deze gecombineerde Kerkeraad is saamgesteld uit al de afzonderlijke leden van de beide Kerkeraden saam, met dien verstande, dat de leden van den éenen Kerkeraad met die van den andere volkomen gelijke rechten hebben.

Hun dienstjaren rekenen daarbij naar de dienstjaren die zij elk in hun Kerkeraad hadden. De kosten van dezen gecombineerden Kerkeraad worden pondspondsgewijze *pro rato* van het aantal leden door de beide afzonderlijke Kerkeraden gekweten.

6. De gecombineerde Kerkeraad teekent in zijn Doop- en Avondmaals-boek aan, onder welken bijzonderen Kerkeraad een iegelijk wenscht gerekend te worden of wenscht dat zijn kind als gedoopt zal worden geboekt. Overschrijving van het eene op het andere boek staat vrij, mits onder bewilliging van wederzijdsche Kerkeraden. Bij weigering van een der Kerkeraden, kan belanghebbende zijn verzoek voor de meerdere vergaderingen brengen, wier uitspraak alsdan beslist.

7. De gecombineerde Kerkeraad gedraagt zich bij de regeling van de Openbare godsdienstoefeningen voor wat de rondprediking in de onderscheidene gebouwen betreft, naar den wensch der afzonderlijke Kerkeraden.

Verlangt een der beide Kerkeraden, dat de door hem bezoldigde Dienaren uitsluitend optreden in de gebouwen waarvan het recht van gebruik door hem in de combinatie is gebracht, zoo wordt hieraan voldaan.

8. Indien de gecombineerde Kerkeraad er in slaagt om ook de beide Diaconale vergaderingen tot een gecombineerde Diaconie te vereenigen, zullen de collecten voor de Armen in alle godsdienstoefeningen gesteld worden in de handen van dit gecombineerde collegie. Zoolang beide Diaconiën buiten combinatie blijven, zal elke Diaconie collecteeren in de kerkgebouwen, waarvan het gebruiksrecht oorspronkelijk aan haar Kerkeraad toekomt en zorgen voor de armen, die op het boek van dezen Kerkeraad staan.

9. De collecten voor den Eeredienst en wat hiermede samen hangt, zullen in elk gebouw gehouden worden ten bate van het Bestuur, dat het gebruiksrecht van dat gebouw heeft. Gebruikt men de gebouwen dooreen, dan zal het percentage worden vast gesteld, dat aan elk dezer besturen uit de gezamenlijke opbrengst toekomt.

10. Voor alle belangen die elke Kerk afzonderlijk in eigen boezem heeft (scholen, processen, enz.) kan elke Kerkeraad afzonderlijk doen collecteeren in de kerkgebouwen, waarvan hem het gebruiksrecht uit eigen hoofde toekomt. Voor belangen die niet plaatselijk zijn, wordt alleen volgens het besluit van den gecombineerden Kerkeraad gecollecteerd in alle godsdienstoefeningen, waarvoor hij zulks bepaalt, en het provenu door een commissie van zijnentwege in ontvangst genomen, uitgekeerd en verantwoord.

11. In elke commissie van den gecombineerden Kerkeraad moet minstens één lid uit elken afzonderlijken Kerkeraad zitting hebben.

12. Van de bevoegdheid van den gecombineerden Kerkeraad

is uitgesloten al wat aan de afzonderlijke Kerkeraden krachtens art. 3 verblijft.

13. Geschillen tusschen beide Kerkeraden ontstaan over de bevoegdheid van den gecombineerden Kerkeraad of over de uitlegging van deze overeenkomst, worden voor de meerdere vergadering ter beslissing gebracht.

Aldus gedaan en krachtens volmacht vastgesteld te . . . . op den . . . . 188 om in werking te stellen 188

De gevolmachtigden voornoemd.

BIJLAGE II.

CONCEPT-BERICHT.

AAN DE OVERHEID.

Aan den Koning!

Geeft met verschuldigden eerbied te kennen de Kerkeraad der Christelijke Gereformeerde Gemeente te .....
 ....., dat onder dagteekening van .....
 . . . . . door de Algemeene Synodale Commissie der Christelijke Gereformeerde Kerk namens hem eene verklaring aan Z. M. den Koning is opgezonden, om ter voldoening aan art. 1 van de Wet van 10 Sept. 1853 (*Staatsblad* no. 102) de bepalingen betreffende de inrichting en het bestuur van zijne Gemeente aan de Regeering mede te deelen;

dat hij thans echter ter voldoening aan de bepaling in hetzelfde artikel luidende: „Nieuw te maken bepalingen worden mede voor of bij het in werking brengen daarvan op gelijke wijze ter Onzer kennis gebracht," de eer heeft mededeeling te doen van zijn besluit d. d. .... waarbij hij nader de inrichting en het bestuur van de Gemeente waarover hij gesteld is, geregeld heeft, en zulks voorzooveel nodig onder goedkeuring der meerdere vergaderingen, waaronder hij dusver ressorteerde.

Art. 1. De Christelijke Gereformeerde Kerk te ..... vormt in rechten een zelfstandig Kerkgenootschap in den zin der Wet van 10 Sept. 1853 (Stbl. no. 102.)

Art. 2. Leden der Kerk zijn allen, die op den dag van dit Besluit op haar boeken staan ingeschreven of later daarop gebracht zullen worden; en zulks met hunne kinderen. Dit lidmaatschap houdt op door den dood, door vrijwillige uittreding of door den Kerkelijken ban. In Kerkelijke vergaderingen hebben alleen de broederen stem, voorzooveel zij tot het H. Avondmaal zijn en blijven toegelaten.

Art. 3. Hare Belijdenis is vervat in de Drie Formulieren van Eenigheid, vastgesteld op de Synode Nationaal gehouden te Dordrecht in de jaren 1618/19. Zij gebruikt de Liturgie, die op deze zelfde Synode is vastgesteld. En zij leeft naar de Kerkenordering, die in onderscheidene Synoden door de Gereformeerde Kerken dezer landen is aangenomen, en laatstelijk herzien op de Synode bovengemeld. Dit laatste echter met buitengebruikstelling van die bepalingen, wier uitvoerbaarheid door de sinds ingevoerde Staatsregeling kwam te vervallen, en waarvan opgave geschiedt in een Codicil, aan dit besluit gehecht.

Art. 4. Diensvolgens wordt het Bestuur over dit Kerkgenootschap gevoerd door den Kerkeraad, te kiezen volgens de bepaling van Art. 3—10, 22 en 24 van de in Art. 2 gemelde Kerkenordering, en bestaande uit zoovele Dienaren, Ouderlingen en Diakenen als de Kerkeraad bepalen zal.

Art. 5. Ingevolge de bepalingen vervat in Hoofdstuk *Twee* gemelde Kerkenordering, en op de wijze daarin vastgesteld, onderhoudt dit Kerkgenootschap de Classicale en Synodale samenkomsten met de overige Kerken dezer landen, die in Belijdenis, Liturgie en Kerkenordering met haar overeenstemmen, voorzooveel deze daartoe genegen blijken.

Art. 6. Overmits Art. 37 der gemelde Kerkenordering het wenschelijk maakt, dat de Gereformeerde gezindheid in eenzelfde plaats geestelijk zooveel mogelijk onder de leiding van eenzelfde consistorie sta, behoudt het Bestuur van dit Kerkgenootschap zich de bevoegdheid voor, om voor alle geestelijke aangelegenheden eene Combinatie aan te gaan met andere Kerkeraden, die in Belijdenis, Liturgie en Kerkenordering terzelfder plaatse met hem overeenstemmen.

Hiertoe zal alsdan met zulke Kerkeraden eene overeenkomst worden aangegaan met dien verstande: *a.* dat steeds duidelijk blijke welke Dienaren, Ouderlingen en Diakenen het Bestuur van het Kerkgenootschap uitmaken en hiervoor in rechten kunnen opkomen; *b.* dat alle Dienaren, Ouderlingen en Diakenen op voet van gelijkheid zitting en stem erlangen in deze combinatie van Kerkeraden; *c.* dat het Bestuur van dit Kerkgenootschap alle besluiten van dezen gecombineerden Kerkeraad, voor zooveel hem aangaat, als besluiten door hemzelven genomen erkent; *d.* dat de diaconale bezittingen van dit Kerkgenootschap zijn uitsluitend eigendom blijven; *e.* het eigendom en beheer van de kerkelijke goederen van het Kerkgenootschap steeds zelfstandig blijven; en *f.* dat mogelijk voorkomende geschillen ter beslissing gebracht worden van de Classis en zoo noodig van de Synoden.

Art. 7. Al wat aan dit Kerkgenootschap in eigendom reeds nu toekomt of later mocht toekomen, zal Beheerd worden door

den Kerkeraad, volgens bepalingen door hem zelve daaromtrent vast te stellen.

DE KERKERAAD VOENOEMD,
 ..... , Voorz.
 ..... , Scriba.

Art. 231.

Na de lezing dezer Acte maakt de Voorzitter de opmerking, dat punt 1 der grondslagen voor de Kerkelijke eenheid niet in dien zin moet opgevat worden, alsof deze Synode de daar genoemde Deputaten had te benoemen. Eerst moeten de Gemeenten gehoord worden, en nadat deze haar oordeel op Classis en Prov. Synode hebben uitgebracht moet eene volgende Algemeene Synode beslissen. Dit is niet alleen in overeenstemming met de voorstellen op blz. 17—20 van de Handelingen te Assen, maar ook met punten *f* en *g* van het advies der Voorl. Synode te Utrecht, zie blz. 29 van voornoemde Handelingen.

Maar aangezien deze loop der zaken nog niet beslist in de vorige Zittingen dezer Synode is aangenomen, wordt thans daartoe besloten.

ART. 232.

Nu vraagt de Praeses het oordeel der Deputaten omtrent de door hen ingediende Concept-Acte. Eén hunner spreekt in hunnen naam en wijst er op, dat deze niet bedoelt eene ineensmelting van de leden in ééne der wederzijdsche Kerken, maar van de bestaande Kerken in één Kerkverband. Kunnen de Doleerenden *niet* het standpunt der scheiding aannemen, wij evenmin het standpunt der doleantie. Daarom spreekt de Concept-Acte ook niet van eene vereeniging der geloovigen aan deze of gene plaats onder eenen Kerkeraad.

Maar kan dit niet, daarom kunnen wij toch wel als Kerken in een nadere betrekking tot elkaar treden, daar er noch in Confessie, noch in Liturgie en Kerkorde tusschen de Doleerenden en ons verschil bestaat, en de Concept-Acte niet een wezenlijk stuk van de geschiedenis onzer Kerk miskent. "Wel verkreeg men in punt 12 en 13 dezer Acte niet volkomen het begeerde in punt 5 van besluit II der vergadering te Assen, maar hoewel alle Deputaten onzerzijds daarop te vergeefs ernstig aandrongen bij de Deputaten anderzijds, durfde de meerderheid toch daarom zich niet tegen de Concept-Acte van ineensmelting verklaren. Ook omdat men van de andere zijde vreesde, dat dan de reformatie niet zou doorwerken en er later weder verschillende bijkerkjes zouden ontstaan.

Twee Deputaten konden zich echter niet met de meerderheid vereenigen, gelijk blijkt uit *het bezwaar* in het rapport der Deputaten. Deze Broeders deelen daarop mede, dat het hun leed deed met de meerderheid niet te kunnen medegaan, en zien in punt 12 en 13 de bron voor groote ellende in de toekomst. Zij stellen daarom voor punt 12 en 13 van de Concept-Acte

te schrappen en er de volgende drie artikelen voor in de plaats te stellen:

Art. 12. Op plaatsen alwaar een Kerkeraad van een der beide contracteerende formatiën bestaat, zal van weerszijden geen andere Gemeente of Kerkeraad naast of tegenover den bestaanden worden geformeerd.

Voor zoover daarentegen een Kerkeraad, die tot dusver onder de Synodale Organisatie van 1816 bleef, bij Kerkeraadsbesluit, in zijne meerderheid, tot de Kerkenordering van 1619 mocht terugkeeren, zal men, des verlangd, deze broederen in het nieuw formeeren van hun kerkelijk leven behulpzaam zijn.

Art. 13. In plaatsen, waaruit nog geen Kerkeraad op de Classis vertegenwoordigd is, zullen de vereenigde Kerken hare beste pogingen aanwenden om de geloovigen, die nog onder de Synodale Organisatie van 1816 zitten, hetzij door hunnen Kerkeraad, hetzij door het ambt der geloovigen, tot terugkeer naar de Kerkenordering van 1619 en tot aansluiting in het Kerkverband, dat op deze Kerkorde gegrond is, te bewegen. In de keuze van formatie (Scheiding of Doleantie) zullen deze Kerken daarbij geheel vrij worden gelaten. Bij hare opneming in ons Kerkverband hebben ze te voldoen aan art. 4.

Art. 14. Indien zich na de vereeniging later nog een ander, hetzij reeds bestaande (als van LEDEBOER e. a.) hetzij buiten de vereenigde Kerken om ontstaande Kerkeraad, uit eene plaats, die reeds door een Kerkeraad op de Classis vertegenwoordigd is, mocht aanmelden, om in het thans geformeerde Kerkverband te worden opgenomen, zal door de Classis aan dit verzoek dan alleen voldaan worden, wanneer blijkt:

a. dat deze Kerkeraad in Belijdenis, Liturgie en Kerkenordering met de thans contracteerende Kerken geheel overeenstemt;

b. dat deze Kerkeraad bereid is, volgens bij deze overeenkomst gevoegd Concept, terstond eene combinatie aan te gaan met den te dier plaatse reeds bestaanden Kerkeraad, en

c. dat geen personen in dezen Kerkeraad zitting hebben of tot zijne formatie hebben medegewerkt, die voorheen onder den te dier plaatse aanwezigen Kerkeraad tot het H. Avondmaal waren toegelaten.

Indien de Classis desalniettemin bezwaren mocht hebben, om aan dit verzoek te voldoen, dan kan de zaak ter afdoening bij de particuliere, en zoo deze mocht weigeren, bij de generale Synode gebracht worden.

Eén der Deputaten heeft ook bezwaar tegen art. 14 van de

Concept-Acte en stelt daarom in plaats daarvan het volgende voor:

De gezamenlijke Kerken zullen hare eigene Theologische School hebben. Door die Kerken kunnen echter ook Candidaten van de Vrije Universiteit der Vereen, voor Hooger Onderwijs op Geref. grondslag beroepen worden, indien deze Universiteit zich, — wat de Theologische Faculteit betreft, — onder toezicht dezer Kerken stelt, overeenkomstig de post-acta der Synode 1618/19.

Nog wenscht Z.Eerw., dat in punt 6 der Concept-Acte de woorden „*Gereformeerde Kerken in Nederland*” worden veranderd in „*de Nederduitsche Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland*”

ART. 233.

De Praeses vraagt, of iemand nog inlichting begeert op de Concept-Acte. Daarop wordt inlichting gevraagd omtrent punten 7 en 11. Men wenscht te weten wellen weg de Gemeenten moeten betreden tot voldoening aan punt 7; wie het recht heeft om te beschikken over de goederen, die wij als Christ. Geref. Kerk bezitten; en hoe het met die goederen gaat, wanneer eenige Gemeenten eens niet tot de voorgestelde vereeniging toetreden.

Nog wordt gevraagd, of men niet voor de Kerk in haar geheel eene soort *Kerkelijke kas zal* moeten oprichten, indien wel Gemeenten, maar geene Classis, Provinciale en Generale Synode in de rechtssfeer van den Staat zijn erkend. Tevens wordt gevraagd of wij met de aanneming van punt 7 ons begrip van Kerk niet geheel prijsgeven, om te komen tot eene ideale Kerk der toekomst; en of aan het vragen van instemming met de belijdenis bij het Avondmaal en niet bij den Doop, volgens punt 4 der grondslagen, niet ten grondslag ligt het begrip, van wat men noemt: Eene Kerk in de Kerk.

De Deputaten verklaren, dat zij op het staatsrechtelijke in deze vragen inlichting wenschen te geven in eene meer beperkte vergadering. Nog wordt door één hunner gezegd, dat zijns inziens eene Kerk eene plaatselijke openbaring is van het lichaam van Christus, en dat de plaatselijke Kerken te zamen eene Kerk van een land uitmaken. De eenheid wortelt in de overeenstemming met de Confessie.

Hierop wordt nog bedenking gemaakt tegen punten 3, 5 en 8, en tevens gevraagd, waarom in geheel de Concept-Acte niet met een enkel woord op ons bezwaar tegen de Kerkelijke kas wordt gewezen. Omtrent dit laatste punt wordt geantwoord, dat de Kerkelijke kassen plaatselijk zijn en deze dus geen betelsel zijn voor het samenkomen in meerdere vergaderingen.

Nog wordt gevraagd, of het wel mogelijk zal zijn in meerdere vergaderingen in alles samen te werken met Gemeenten, die door het hebben van eene Kerkelijke kas het karakter van

Gemeente hebben verloochend- Ook wordt opgemerkt, dat de Concept-Acte geheel afwijkt van de besluiten te Assen genomen en van meet af geheel doleerend is. Daarbij wordt door deze Acte, in plaats van eenheid voor te bereiden, de plaatselijke gedeeldheid gewettigd en alzoo eene ware vereeniging onmogelijk gemaakt.

ART. 234

De vragen aan de Deputaten naar aanleiding van de Concept-Acte geëindigd zijnde vraagt de Voorzitter praeadvies.

De eerste Praeadviseur noemt de Concept-Acte uitnemend. Hij gelooft, dat het geheel er van getuigt, dat de Deputaten bij het ontwerpen er van, door den Heere niet alleen in de waarheid, maar ook in de liefde zijn geleid. Daarom adviseert hij, hoewel niet volkomen het begeerde in alinea 5 van besluit II — zie blz. 80 en 81 van de Handelingen der Synode te Assen — is verkregen, de Concept-Acte in haar geheel aan te nemen. Z.Eerw. acht dit niet alleen in het belang van de eer der Kerk tegenover de wereld, maar ook naar Jezus' woord, Johannes 17:21.

De volgende Praeadviseur wijst er op, dat de Deputaten in de Concept-Acte verder gaan dan hun last geldt; dat onze Kerk bij het aannemen dier Acte geheel uiteenvalt en in het spoor der doleantie komt; en dat het Concept geene eenheid beoogt, maar wel eene combinatie van Kerken. Vooral heeft hij bezwaar daar tegen, dat, volgens het Concept-bericht aan de Overheid, de totaliteit der Kerken niet bij de Regeering zal bekend zijn. Dit wenscht hij anders en adviseert in dien geest.

De derde Praeadviseur wijst er op dat, hoewel omtrent punt 5 van besluit II op pag. 81 der Handelingen te Assen niet is verkregen wat men begeerde, dit wel het preval is omtrent punt 3 en 4 van dat besluit. En aangezien Z.Eerw. oordeelt, dat voortgang der reformatie, al is het ook in een anderen vorm als de onze, niet in strijd is met Gods Woord, en de Classes zich moeten onthouden van elke inmenging in het optreden van een Kerkeraad nevens den bestaanden, en iedere Classis over de opname van een Kerkeraad in het te formeeren Kerkverband heeft te beslissen, heeft hij geen bezwaar tegen de aanneming der Concept-Acte. Het geldt de vraag, hoe de Christelijke Gereformeerde- met de Nederduitsche Gereformeerde Kerken in de meerdere vergaderingen kunnen samenwerken, om in dien weg tot eene geheele samensmelting te komen.

De vierde Praeadviseur oordeelt, dat de Synode allereerst moet uitmaken, of de Deputaten zich aan hun last hebben gehouden. Z.Eerw. ziet in het Concept niet eene vrucht van verlichting, daar het strijdt met adviezen door eenigen der Deputaten te Assen gegeven. Ook bedoelt deze Acte geene Kerken-eenheid, gelijk wij die, afgedacht van het statuut, in onze Kerk hebben. Ook vreest Z.Eerw., dat vele Kerkeraden en Gemeenten onzer Kerk niet zullen medegaan, en dat wij dus in ellende ko-

men. Daarom ga men niet verder, zoolang wij plaatselijk niet kunnen samensmelten.

De nu volgende Praeadviseur verklaart, dat hij, hoewel de scheiding als een werk Gods erkennende, deze niet als de eenige methode van reformatie beschouwt en dus ook niet durft zeggen, dat de doleantie in strijd is met Gods Woord. Daarom adviseert hij tot aanneming der Concept-Acte, al is het ook, dat wij omtrent punt 5 van besluit II niet volkomen voldoening kregen. Omtrent besluit I is toch naar het bepaalde gehandeld en evenzeer omtrent besluit III. Ware dit niet het geval, maar werd door punt 14 der Concept-Acte iets van Gods Woord, Confessie of Kerkorde losgelaten, hij zou anders adviseeren.

Hiermede oordeelt de laatste Praeadviseur geheel eenstemmig. Z.Eerw. wijst er op, dat wij sinds de laatste zitting te Assen uit de theorie naar de praktijk van het leven zijn gedrongen. En uit dit standpunt beschouwd acht hij de Concept-Acte uitnemend, niet uit een theoretisch oogpunt. Ook acht Z.Eerw. de aanneming daarvan noodig met het oog op de toekomst der Kerk, daar er in dien weg uitbreiding is te verwachten en anders opsluiting in eigen kring. Ook neemt de Synode met de aanneming der Concept-Acte nog geene definitieve beslissing.

ART. 235.

Deze Zitting wordt met dankzegging gesloten door Docent LINDEBOOM, nadat gezongen is Ps. 86:6,

Gij koninkrijken! zingt Gods lof! enz.

ACHTENTWINTIGSTE ZITTING.

Woensdag 16 Januari, voorm. 10—1 uur.

ART. 236.

Wordt gezongen Ps. 25:2,
Heer, ai! maak mij uwe wegen, enz.,
waarna Docent BAVINCK de Vergadering voorgaat in het gebed.

ART. 237.

De Notulen van den vorigen dag worden voorgelezen en vastgesteld.

ART. 238.

De Commissie van rapport deelt mede, dat bij haar drie brieven zijn ingekomen over het punt, dat thans aan de orde is. In den eerste wordt er op gewezen, dat het volgens een schrijven van Dr. KUYPER aan Ds. VAN LINGEN geene vereeniging is,

maar alleen een bondgenootschap. In den tweeden wordt verzocht, dat niet slechts de Kerkeraden, maar ook de Gemeenten over de voorstellen tot vereeniging worden gehoord. In den derden wordt ernstig tegen de vereeniging gewaarschuwd.

ART. 239.

Wordt besloten de Concept-Acte met de Bijlagen in *de Bazuin* op te nemen.

ART. 240.

De President stelt de voortzetting van de bespreking der Concept-Acte aan de orde. Eén der afgevaardigden wenscht allereerst zijne sympathie met dit Concept uit te spreken. In tegenstelling met de broeders, die beweren, dat de Afscheiding is weggeredeneerd, oordeelt hij, dat de Doleerenden op ons terrein, immers wat de Belijdenis en de Kerkorde aangaat, zijn overgekomen, en nu wil hij hun gaarne, zooveel hij kan, tegemoet komen. Ook is de Concept-Acte, wat de terminologie betreft, niet doleerend. Enkele uitdrukkingen verraden wel, dat zij door een doleerenden broeder is opgesteld, doch het is overigens zoo duidelijk mogelijk, dat de toeleg is geweest en de Afscheiding en de Doleantie tot haar recht te doen komen. Naar zijn oordeel hebben wij, wat het wezen betreft, het te Assen gevraagde verkregen, alleen het vijfde punt van Besluit II niet. Indien wij dit punt, rakende het optreden van een Kerkeraad op plaatsen, waar reeds een Kerkeraad van de Chr. Geref. of van de Nederd. Geref. formatie bestaat, loslaten, wijken wij *a.* niet slechts in vorm, maar ook principieel van het te Assen besloten *e* af; mengen wij *b.* twee vragen dooreen, n. 1. deze: zullen wij op grond van wederzijdsche erkenning als wettige Gemeenten Christi met elkander vereenigen en samensmelten? En deze: wat zullen wij doen met nu reeds bestaande of later ontstaande Kerkeraden en Gemeenten, welke na onze vereeniging zich mochten aanmelden met verzoek, om in het kerkverband der thans contracteerende Kerken te worden opgenomen; maken wij *c.* tot eene hoofdzaak, n. 1. Afscheiding of Doleantie, wat eerst tot de middelmatige zaken is gerekend; hebben wij *d.* een vonk neergeworpen, die elk oogenblik brand kan doen ontstaan; gaan wij *e.* in tegen den eisch der éénheid van alle belijders des Heeren, tegen de Belijdenis en tegen Artt. 36—39 onzer Kerkorde; en drukken wij *f.* een zeker brandmerk op de Scheiding. Daarom raadt deze broeder de Synode het amendement op punten 12 en 13 der Concept-Acte aan te nemen, kon het zijn, met eenig élan d'esprit (opgewektheid).

ART. 241.

Een ander afgevaardigde zegt, dat het Concept in zijn geheel hem goed is bevallen. Alleen heeft hij bedenkingen tegen eene uitdrukking in het 2de punt der verklaring van de Gereformeerde

Kerken dezer landen. Daarin toch komt voor, dat zij God danken *voor de genade en in 1834 en in 1886 aan de Kerken onzer vaders betoond*. Was dan, zoo vraagt hij, de Herv. Kerk na 1834 nog de Kerk der vaders? Ook vraagt hij of het woordje *thans*, dat op voornoemde woorden volgt, niet den schijn geeft dat de Christ. Geref. Kerken eerst *na* de vereeniging wettige openbaringen van het lichaam Christi worden. Tevens wijst hij op de moeite, die wij zullen krijgen met de goederen, die wij als Christ. Geref. Kerk bezitten, indien wij punt 7 aannemen. Ook vreest hij voor de gevolgen, die aan het aannemen van punten 12 en 13 verbonden zijn, en acht hij het wenschelijk, dat de broeders van de overzijde ophouden met het formeeren van Gemeenten op plaatsen, waar reeds eene Christelijke Gereformeerde Gemeente is. Daarbij acht hij het noodig, dat het „medezeggenschap" van punt 14 worde omschreven in den geest van wat wij vinden in de 163ste Sessie der Post-Acta van de Synode van 1618/19.

De volgende spreker heeft tegen deze Concept-Acta groote bezwaren. Zij schijnt hem een proces-verbaal van de plechtige teraardebestelling der Chr. Geref. Kerk. Het beginsel der Doleerende broeders: „de Vaderl. Kerk redden!" loopt er als een draad van het begin tot het einde door; van afscheiding willen zij niet hooren. Ik ben waarlijk bevreesd, zegt deze broeder, dat we van de Assensche lijn zijn, de Concept-Acte wijkt geheel af van besluit II. Wij zijn bezig Assen te corrigeeren, om de Doleerende broeders te winnen. Neemt men tot een utiliteitsbeginsel de toevlucht, wij mogen hierin niet medegaan.

Had men, zoo zegt een ander, het te Assen uitgesproken standpunt, dat wij *de* herstelde Geref. Kerk zijn, gehandhaafd, onze Kerk had zich niet behoeven op te lossen, maar slechts de deuren te openen voor hen, die zich op eene andere wijze geformeerd hebben. Meer dan eens is de wensch geuit, dat dit Concept met eenig élan d'esprit mocht worden aangenomen; welnu, dat geschiede. Deze Acte plaatst de vereenigde Kerken op het catholieke standpunt en vindt de eenheid alleen in de Belijdenis en de Kerkorde. Op ondergeschikte punten kiest zij geene partij, hetzij voor de doleantie, hetzij voor de scheiding; het laat de Gemeenten op al die punten volkomen vrij. De Kerk hebbe geduld om te wachten, dat hare eenheid door den Staat worde erkend, tot de wederkomst van Christus. Elke plaatselijke Gemeente kan zich door den Staat laten erkennen, indien ze dit verkiest. Er is vrijheid om te meenen, dat het ambtsgezag voortduurt ook over hen, die niet medegaan met de doleantie; echter houde men in het oog, dat dit gezag niet gaat over hen, die na de doleantie zijn geboren. Het Concept is een meesterlijk bestek van een prachtig paleis, maar de vraag is of men kapitaal van liefde heeft, om dit paleis te bouwen. Of anders, het is een hoop steenen, waarbij gevraagd moet, of men cement genoeg heeft, om ze te verbinden. Ongetwijfeld zijn er practische bezwaren. Het Concept spreekt van eene combinatie. Doch welk een buitengewoon mensch moet de Leeraar zijn, die twee

zulke Gemeenten kan bedienen; welk eene wijsheid wordt er vereischt, om neutraal te blijven, als er sprake komt van de betrekking der Gemeente tot den Staat en tot de Herv. Kerk. Een tweede bezwaar is, als er vragen komen op de Classis b. v. om tucht te oefenen over doopleden, of om onderstand, wanneer de Gemeente verarmd is door de kostbare processen. Zal de Classis niet waarschuwen, om toch niet voort te gaan; zullen de anderen ons niet verwijten, dat we de goederen der vaders te vroeg hebben prijsgegeven? Wij moeten den moed hebben beide beginselen te laten bestaan, maar zal er geene scheuring in eigen boezem uit geboren worden? De geschiedenis leert ons, dat er in den eersten tijd Christenen waren, die hunne kinderen lieten besnijden; anderen, die dit niet deden; dat er waren, die den Zaterdag, anderen, die den Zondag vierden; toch bleven ze één. Laten wij de Gemeente wijzen op het begeerlijke van zulk eene éénheid, maar ook op de bezwaren, opdat we geene grootere scheure in het leven roepen.

Een ander spreker verklaart, dat hij soms ontroerd werd onder de debatten. Laten wij toch bedenken, dat wij onderhandelen met broeders. De strijd gaat niet over eenig punt der leer, maar geheel en alleen over de wijze van reformeeren. Alles komt neer op punt 2 der verklaring, nl. of wij elkander wederzijds erkennen, dat is het hoofdbeginsel; aanvaarden we dit, dan ook de gevolgen. Ik heb nog niet ééne stem gehoord dat hunne kerkformatie uit den Booze is. Wij hebben er God voor gedankt. Zonder eenig voorbehoud erkennen zij de afscheiding van 1834 als een werk Gods. Ja, er zijn groote bezwaren; maar na langer of korter tijd zullen de beide stroomen wel in elkaar vloeien. Het amendement op punten 12 en 13 kunnen zij niet aannemen, zij moeten met de doleantie voortgaan; doch in de werkelijkheid zullen er niet veel Gemeenten geformeerd worden. Met betrekking tot de Theol. School is mij het Concept zeer meegevallen, de kans bestaat nog, dat we eene eigene School behouden. Als er maar liefde is, kunnen we de Acte wel aannemen. De afscheiding wordt er niet in verloochend. Over het amendement betreffende de Theol. School moet ik nog eens nadenken, doch overigens zeg ik: Laten wij het Concept aannemen!

Een ander broeder ziet er niet tegen op om, als 't noodig blijkt, Assen te corrigeeren. Ja, het Concept wijkt van Assen wel af, doch de vraag is: Is het goed? Ik dacht, zegt deze broeder, wat zijn die voorstellen van Assen keurig weggemoffeld. Ik zou niet durven terugkomen in mijne provincie, indien ik het Concept, zooals het daar ligt, aannam, dan liever geene vereeniging. Misschien wordt dan ons isolement ons martelaarschap, maar dan ook onze kracht voor de toekomst.

De volgende broeder stemt hiermede niet overeen. Deze zegt: De kern der vromen in de Ned. Herv. Kerk heeft voor de doleantie gekozen. En waar nu de Concept-Acte het beginsel der afscheiding niet verloochent, mogen wij niet op de bezwaren blijven turen. Het amendement op punten 12 en 13 is niet goed, eerst erkent men de doleantie, en later zegt men: Nu

mag het niet meer. Ik hoop, dat het Concept
onveranderd worde aangenomen.

ART. 242.

Na het zingen van psalm 84:6,
Want God, de Heer, zoo goed, zoo mild, enz.
sluit Ds. S. SIJKENS deze Zitting met dankzegging.

NEGENENTWINTIGSTE ZITTING.

Woensdag 16 Januari, nam. 4—9 uur.

ART. 243.

Ds. A. LITTOOY verzoekt de Vergadering te zingen Ps. 119:17,
Leer mij, o Heer! den weg door U bepaald, enz.
en gaat daarna voor in gebed.

ART. 244.

De President merkt op, dat wij, na hetgeen wij gisteren en heden morgen gehoord hebben, wel rijp zijn, om ons uit te spreken of wij de beginselen, waarvan de Concept-Acte uitgaat, kunnen aannemen. Zeer wenschelijk zou het zijn, dewijl we elk oogenblik een telegram uit Utrecht kunnen verwachten, omtrent het al of niet aannemen van de Acte, dat wij eenig bericht konden terugzenden. We zouden dan vervolgens de amendementen kunnen behandelen en kwamen wellicht heden avond nog klaar. Ik zeg dit niet om iemand te verhinderen zijne gedachten uit te spreken, maar het moet toch vast staan, dat we deze week klaar komen.

ART. 245.

Nu geeft Z.Eerw. het woord aan één der Praeadvisers. Deze spreekt aldus: Menigmaal heb ik den toestand der Geref. Kerken in Nederland vergeleken met dien der Vrije Schotsche en der Presb. Kerk in Schotland. Praktisch hebben deze Kerken geen punt van verschil, toch staan en werken zij naast elkander. Vroeger dacht ik, dat het verschil tusschen ons en de Doleerenden grooter was. Inderdaad bestaan de bezwaren, die één der broeders genoemd heeft; doch de Synode heeft uitgesproken, dat wij toch ondanks deze bezwaren moesten trachten tot vereeniging te geraken. Daarom ben ik ook naar Utrecht gegaan. In de Concept-Acte hebben de Doleerenden ook hun standpunt bewaard, toch hebben zij aan hetgeen te Assen gevraagd was voldaan. Ik heb ook groote bedenkingen tegen punten 12 en 13, doch kan met de voorstellers van het amendement niet medegaan. Wij mogen niet verhinderen, dat Kerkeraden, die spontaan en zonder mede-

werking der Classis ontstaan, geformeerd worden, en door ons behoeft er niet aan te worden medegewerkt. Indien de vereeniging tot stand komt, geraken wij in groote moeilijkheden - doch eveneens, indien zij niet tot stand komt. — Een der af ge; vaardigden zegt, dat OOK hij de vereeniging van harte begeert; doch hij kan niet inzien, dat in het Concept ons hetzelfde recht is wedervaren als den Doleerenden. De doleantielijn loopt door het geheele stuk heen, die broeders hebben niets toegegeven, tenzij men het als eene concessie beschouwe, dat zij erkennen, dat ons werk ook uit God is. Volgens het Concept zijn zij verplicht en in hun geweten gebonden, overal naast onze Kerkeraden doleerende Kerkeraden op te richten. Wij beschouwen de zaak zoo niet, vandaar dat zij doorgaan en de afscheiding doodloopt. Zij geven geene attesten af aan Synodale Kerkeraden, maar ooi: niet aan de onze; is dat vereeniging? Laten wij liever nog wat wachten. De toekomst van Gods Kerk in Nederland hangt niet af van de eenheid der Gemeenten. Ik voorzie door zulk eene vereeniging eene grootere ellende n. 1. scheuring onzer eigene Kerk. — Een ander afgevaardigde vereenigt zich met den vorigen spreker. Ook legt hij er nadruk op, dat de Christ. Geref. Kerk als één geheel verdwijnt, zelfs haar naam. De bezittingen raken ook in gevaar. Gaarne zoude hij bij punt 6 der Concept-Acte hebben gevoegd: „En hebben als zoodanig ook bezittingen." Insgelijks behoort punt 14 weg te vallen, de Kerk kan niet onderhandelen met de Vrije Universiteit. Wij zijn nog niet in het stadium, dat we van Creta mogen afvaren. — Eén der opzieners sluit zich bij het door de beide vorige sprekers gezegde aan. Laten wij wel bedenken, dat we in 1869 te doen hadden met broeders, die geheel eenstemmig met ons dachten, maar nu met mannen, die zich altijd schrap tegen ons gesteld hebben. En daarom roep ik den broeders toe: Och, verscheurt toch onze Kerk niet door er aan toe te voegen, wat er niet bij behoort. Eén der Praeadviseurs antwoordt op de bedenking van één der afgevaardigden en zegt, dat het woord „Kerken" is opgevat in den historischen zin van het woord, n. 1. de geloovigen. Het woordje *thans* is niet in verkeerden zin bedoeld, het kan er ook wel uit. Inderdaad, zegt Z.Eerw. verder, worden wij met de Doleerenden gelijkgesteld. Wie het meeste heeft toegegeven, dat is moeilijk te zeggen; doch als er maar geen beginsel is prijsgegeven, zal hij, die het meest toegaf, het meest in den geest des Heeren hebben gehandeld. Zij hebben hun recht on Kerken te formeeren behouden, maar wij ook. Insgelijks wat de attesten aangaat. Zij geven die af aan de gemeenteleden, dat kunnen wij ook doen. In betrekking tot de Tneol. School hebben zij ons nog iets vooruit gegeven. Ja, er volgt op „indien." Doch ik beweer, dat dit woordje tweemaal volgt. Onze eenheid wordt niet alleen geopenbaard door het Reglement. Dit is niet *de*, maar *éene* openbaring onzer eenheid en wel in de rechtssfeer van den Staat. Deze eenheid behoort echter niet tot het wezen, maar tot het welwezen der Kerk. Verkrijgen wij geene ineensmelting, ik begeer die ook niet, slechts eene confederative eenheid met

de Belijdenis tot grondslag. Eén der Opzieners vindt de besluiten van Assen in het Concept terug, maar deelt ook het bezwaar omtrent punten 12 en 13 en vereenigt zich dus met de amendementen daarop.

ART. 246.

De President stelt voor niet meer in algemeene beschouwingen te treden, maar punt voor punt te behandelen. En nadat de Considerans (zie blz. 13) zonder discussie is aangenomen, leest Z.Eerw. punt 1 der wederzijdsche verklaringen voor, dat aldus luidt:

Te dien einde verklaren zij:

1°. Elk voor zich geen andere bedoeling te hebben gehad, noch te hebben dan om de Gereformeerde Kerken dezer landen, die, door de zonden onzer vaderen en onze eigen schuld, allengs van haar glans beroofd en verbasterd waren, onder 's Heeren genade wederom tot openbaring naar den Woorde Gods te brengen.

Eén der Praeadviseurs acht de uitdrukking: „de Kerken allengs van haar glans beroofd en verbasterd" te zwak en geheel in strijd met onze handelingen. Wij hebben immer de Hervormde Kerk als één geheel beschouwd, en op dezen grond verklaard, dat de plaatselijke Gemeenten dier Kerk de kenmerken der ware Kerk hadden verloren. Met dezen stemt een volgende Praeadviseur in, maar deze heeft, ook bezwaar tegen de uitdrukking *bedoeling*. De Vaderen onzer Kerk hebben niet gehandeld naar een plan. Een ander Praeadviseur merkt op, dat hier slechts sprake is van het doel, dat onze Vaderen beoogden. Nog wordt opgemerkt door één der Praeadviseurs, dat de Doeleerenden officieel hebben verklaard: Het Hervormd Kerkgenootschap is de valsche Kerk. En onze Synode heeft nooit uitgesproken, dat het zijn van Kerken in dit Genootschap ze reeds daarom tot valsche Kerken maakt. Sommige broeders merken op, dat we op deze wijze niet kunnen voortgaan. Waarop één der afgevaardigden antwoordt: „Ik zie niet in, dat de Synode deze Acte niet mag corrigeeren." Z.Eerw. neemt het voorstel tot wijziging van punt 1 der verklaring over. Dit luidt aldus:

„En de kenmerken der ware Kerk volgens onze belijdenis verloren hadden."

Bit amendement wordt met 22 tegen 18 stemmen verworpen en daarna punt 1 der verklaringen met 34 tegen 6 stemmen onveranderd aangenomen.

ART. 247.

Punt 2 der verklaringen komt nu in behandeling en luidt aldus:

2°. Over en weder te erkennen, dat in het herstel der Gereformeerde Kerken, in zooverre zulks een vrucht was van de

bekende gebeurtenissen uit de jaren 1834 en 1886 (ondanks eigen schuld en zonde en in weerwil van veel gebrekkigs dat menschenhand er in mengde) eeniglijk te verheerlijken is de ontferming, de macht en de trouwe onzes Gods. Op grond waarvan zij, God dankende voor de genade èn in 1834 èn in 1886 aan de Kerken onzer vadersen betoond, niet aarzelen, over en weer de Kerkformatiën, gelijk ze thans tengevolge van deze beide geestelijke opwekkingen in het leven traden, en als geformeerde Kerken onder haar Kerkeraden bestaan, te erkennen als wettige openbaringen van het Lichaam van Jezus Christus in deze landen.

Een Praeadviseur wijst op het groote verschil tusschen dit punt en het te Assen beslotene N°. 2 van Besluit II. Als wij dit aannemen, moeten wij punt 12 ook aannemen. Zij erkennen de afscheiding volstrekt niet. Het herstel der Geref. Kerken is de zaak, waarvoor zij God danken. Zij zeggen niet, dat dit eene vrucht is van de gebeurtenissen in 1834 en in 1886, maar „in zoo verre.“ Ik zou voor dit woordje een ander in de plaats willen en wel *omdat*. Zij kunnen de afscheiding niet erkennen. Indien zij dit konden, zou de doleantie ook niet absoluut noodzakelijk wezen. Als we dit punt aannemen, erkennen we, dat ook al die Kerkeraden, welke door allerlei kunst bewerkingen in het leven geroepen en door één onzer onecht in de geboorte genoemd zijn, wettige openbaringen van het lichaam Christi zijn. Een der Deputaten antwoordt, dat dit punt in substantie geheel zijn gevoelen uitdrukt. Al is iemand in onecht geboren, toch kan hij hem een wettig burger noemen. Een ander merkt op, dat zoo min het woord doleantie als afscheiding in dit punt voorkomt. In punt 2 en 3 ligt geheel, wat in besluit II van Assen ligt. Een ander Praeadviseur legt niet den nadruk op het woord *afscheiding*, het is hem slechts te doen om herstel der Kerken. Daar tegenover drukt één der Praeadviseurs zijne verwondering uit, dat niemand der Deputaten Art. 28 der Belijdenis genoemd heeft, de belijdenis spreekt van afscheiding.

De Praeses brengt nu punt 2 in stemming. *Met 35 tegen 5 stemmen wordt het aangenomen.*

ART. 248.

Thans gaat de vergadering over tot behandeling van punt 3.

3°. Dat zij beiderzijds, in gehoorzaamheid aan Gods Woord en ter voldoening aan den eisch van art. 27 en v.v. onzer Belijdenis, eiken band tusschen zich en het Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap, gelijk dit sedert 1816 optrad en nog in zijn organisatie, krachtens zijn besturen en reglementen voortbestaat, voor eens en voor altoos, en alzoo finaal verbroken hebben.

Eén der afgevaardigden vraagt: Wat wil dat zeggen, art. 27 en v.v. De Deputaten antwoorden: Art. 27—29. Eén der Deputaten herinnert zijnen mede-deputaten, dat hij liever eene meer duidelijke uitdrukking in de plaats van „het Ned. Herv. Genootschap" gewild had. Wel staat het zoo letterlijk in het besluit van Assen, doch nu het geheele voorstel van Assen niet is aangenomen is de uitdrukking niet duidelijk. Wij weten immers, dat de Doleerenden er iets anders door verstaan dan wij. Een Praeadviseur merkt op, dat het te Assen uitgesprokene niet geheel in overeenstemming is met dit punt, en stelt voor aldus te lezen: „dat zij beiderzijds in gehoorzaamheid aan Gods Woord en in overeenstemming met artt. 27—29 onzer Belijdenis met het Nederl. Herv. Kerkgenootschap, gelijk het sedert 1816 met zijn organisatie, besturen en reglementen bestaat, voor eens en voor altoos en alzoo finaal gebroken hebben." Dit amendement wordt door een lid der Synode overgenomen. Sommige broeders zien volstrekt geen verschil; maar een der Praeadviseurs merkt op, dat, indien we dit aannemen, we gerust kunnen ophouden. Met opzet is dit gedeelte der verklaring zóó gesteld, dat èn de Doleerenden èn de Chr. Gereformeerden het in hun geest kunnen verklaren. Eén der afgevaardigden antwoordt, dat hij juist tegen dat dubbelzinnige zoo groot bezwaar heeft, hoe kunnen wij zoo samenwonen en samenwerken, het wordt eene bron van twist. Daarentegen vindt een volgende dit juist goed gesteld. Wij moeten een artikel hebben hetwelk zoo kan worden verklaard, dat èn de Doleerenden en de Chr. Gereformeerden hun eigen beginsel kunnen behouden. In stemming gebracht, wordt het amendement met *26 tegen 24 stemmen verworpen* en punt 3 met *34 tegen 6 stemmen aangenomen*.

ART. 249.

De Voorzitter deelt mede een telegram te hebben ontvangen van de Voorloopige Synode te Utrecht, van dezen inhoud:

„Als Voorzitter der Voorloopige Synode van Utrecht haast ik mij, U telegrafisch reeds nu mede te deelen, dat deze Synode na eene bezielde en ernstige discussie de Concept-Acte onveranderd en met eenparige stemmen heeft aangenomen."

(Was get) P. VAN SON.

De Vergadering besluit hierop dadelijk telegrafisch te antwoorden:

„Ds. VAN SON, Voorzitter der Voorloopige Synode der Ned. Geref. Kerken, Hotel Pays-Bas, Utrecht.

De Synode der Chr. der. Kerk heeft met groote belangstelling vernomen, dat uwe Synode de Concept-Acte nu reeds en op die wijze heeft aangenomen. Zij kan harerzijds dit nog niet verklaren, wijl zij de behandeling der Acte nog niet beëindigd heeft. Terstond na uitslag gewordt u bericht."

ART. 250.

Punt 4 is thans aan de orde. Dit luidt aldus: 4°. Dat er, bij beider gemeenschappelijken oorsprong uit de Gereformeerde Kerken onzer vaders, bij beider onvoorwaardelijk breken met het Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap, en bij beider gelijke bedoeling wat Belijdenis, Liturgie en Kerkenordering aangaat, nochtans een onmiskenbaar onderscheid bestaat in de wijze, waarop zij tot reformatie van de verbasterde Kerken gekomen zijn. Een onderscheid dat wel hoofdzakelijk voortspuit uit den onderscheiden loop der historische gebeurtenissen in 1834 en 1886, maar toch ook zeker verschil van zienswijze insluit ten opzichte van de beste wegen, om bij zoo diep gezonken toestand der Kerk tot reformatie over te gaan; welk verschil zij niet wenschen te verbloemen, maar duidelijk te constateer en. Echter onder de bijvoeging, dat zij over en weder, voor wat het wezen der zaak aangaat, het breken met bovengenoemd Kerkgenootschap èn in 1834 èn in 1886 stellen als in gehoorzaamheid aan Gods Woord te zijn geschied. En in elk geval oordeelende, dat beider uiteenloopende zienswijze over den *modus quo* te rekenen is tot die dingen, die men in elkander dragen zal, en die nimmer vrijheid kunnen schenken, om of de eenheid der Kerken te verscheuren of haar weer saamsmelten te verhinderen.

Twee der Praeadviseurs merken op, dat men zodoende eene Acte ad vitam maakt, en tevens voor het nageslacht, en wenschen daarom achter de woorden „*die men in elkander dragen zal*” een punt. Een ander zegt, dat het beginsel in het voorgaande ligt, de *modus quo* behoort tot de dingen, die men in elkander dragen zal, daarom mag het laatste er niet af. Nog een ander zou juist in het verwerpen een gevaar zien, immers zou men daaruit kunnen afleiden, dat het verscheuren der eenheid om die zaak wel geoorloofd is. Hier tegenover wordt opgemerkt, dat, indien van weerszijden de vereeniging niet beviel, de broeder, die voorstelde, in geval de overeenkomst schadelijk mocht werken haar te ontbinden, een scheurmaker zou kunnen geacht worden.

Het voorstel der twee Praeadviseurs wordt nu door eenige leden der Synode overgenomen, in stemming gebracht en met 29 tegen 11 stemmen verworpen.

Punt 4 der verklaringen wordt nu met 35 tegen 5 stemmen aangenomen.

ART. 251.

De Praeses stelt voor te bespreken punt 1 der grondslagen tot vereeniging, luidende aldus:

En het is in gebondenheid aan deze verklaring (die zij zonder achterhoudendheid en in oprechtheid als voor het aangezicht van den Kenner der harten afleggen) dat zij het herstel van de Kerkelijke eenheid wenschen te beproeven, op deze navolgende grondslagen:

1. Door elk der beide Synoden worden drie Deputaten benoemd en gevolmachtigd, om, met drie evenzoo gevolmachtigde Deputaten der andere Synode, de saamvoeging der Kerken in Classen, gelijk die dusver over en weder bestaat, voorloopig in dier voege te herzien, dat men zich bij de eerstvolgende Classicale samenkomsten beiderzijds houden kunne aan eenzelide indeeling.

Uit de toelichting der Deputaten blijkt, dat dit werk, n.l. het indeelen in Classen, door de te benoemen Deputaten moet geschieden in overeenstemming met de betrokken Gemeenten. Het is ook slechts eene voorloopige indeeling.

Dit punt wordt met algemeene stemmen aangenomen.

ART. 252.

De Vergadering gaat over in Comité. Die geen Kerkeraadsleden zijn, verwijderen zich.

ART. 253.

Ds. J. DUURSEMA sluit de Zitting met dankzegging.

DERTIGSTE ZITTING.

Donderdag 17 Januari, voorm. 10—1 uur.

ART. 254.

Deze Zitting wordt geopend met gebed door Ds. DOORN, nadat gezongen is Ps. 105:3,

Vraagt naar den Heere en zijne sterkte, enz.

ART. 255.

De Notulen van den vorigen dag worden voorgelezen en vastgesteld.

ART. 256.

De President stelt voor alleen over die punten, waarover bezwaar is geopenbaard, te discussiëren, en de andere zonder discussie in stemming te brengen. Dit voorstel wordt aangenomen.

ART. 257.

De President deelt mede, dat is ingekomen een schrijven van Jonkh. Mr. P. J. ELOUT VAN SOETERWOUDE en verzoekt Docent NOORDTUIJ, lid der Commissie van Rapport, dit voor te lezen. Dit geschiedt, en met het oog op de beteekenis van dit stuk wordt besloten het in de Notulen op te nemen. Het luidt aldus:

**Aan
de Synode der Christelijke Gerefor-
meerde Kerk te Kampen.**

Hoog Geëerde Heeren!

Niet zonder schroom waagt het een der jongste, ofschoon in jaren meest gevorderde leden uwer Kerk, die niets heeft kunnen doen en tegenover de welwillende opname slechts erkentelijkheid in een vijftig-jarige broederlijke betrekking stellen kan — het woord tot U te richten.

Die schroom wordt echter overwonnen door het gewicht der zaak dat hem dringt — de vereeniging namelijk van de beide deelen der Gereformeerden in ons Vaderland.

Met zijne blijdschap heeft de ondergeteekende vernomen, dat de Deputaten beiderzijds het reeds eens waren geworden, zij 't ook dat twee hunner op een enkel punt nog bezwaar hadden, maar evenzeer met diep leedwezen bespeurd, dat dit teedere punt „het nog doorgaan met oprichten van Doleerende Kerken," de gewichtige zaak zou kunnen doen afspringen.

Naar zijne ootmoedige overtuiging kan hij aannemen, dat dit „doorgaan" voor vele broederen aanstootelijk kan zijn, doch evenzeer dat het in geen geval de zaak mag doen afspringen. — Immers praktisch zoude zich het geval slechts op zeer enkele plaatsen kunnen voordoen, terwijl door het beding van combinatie, dat door Utrecht is toegegeven, alle gevaar van verdeeldheid is afgesneden. Mocht zelfs het punt voor sommigen een conscientie-zaak wezen, dan bedenke men toch gehouden te wezen in zake van conscientie liever iets te veel dan te weinig te doen.

Den ondergeteekende komt het voor, dat de Kerken van Utrecht blijk hebben gegeven van hare waardeering en zucht tot samenwerking", zoo door het besluit omtrent het Synodaal Convent, de brieven van de Kerkeraden aan de Kerkeraden, als door het opzoeken van de Kampensche broeders, de gehouden Conferentie, het initiatief van Deputaten te benoemen, den toon

in alle officiële stukken en de toetreding tot de Concept-Statuten.

Overigens gelooft hij dat, zoo men eenmaal vereenigt, zal straks tegenstelling wegvallen en het bezwaar niet meer gevoeld, terwijl dit bezwaar in de ééne schaal gelegd zijnde, en in de andere het eminent belang „het vereenigen namelijk van het Calvinistisch Nederland", er nauwelijks ook maar voor één oogeblik aarzeling bestaan kan.

vergist zich de ondergeteekende niet, dan staat hier op het spel beëindiging van een heilloozen broederstrijd, gezondmaking beiderzijds, door het samenvoegen van twee deelen der Kerk, — de groote invloed op wetenschappelijk gebied van verspreide krachten en de deeling van den arbeid.; — de meerdere invloed op de maatschappij door de hoogere beteekenis van zulk een samenbinding der Kerk; — de machtige invloed in den Staat door een vereenigd optreden, zoowel in zake 168 der grondwet, als op de richting van het regeeringsbeleid, zendingswezen en wat niet meer.

Behoort niet hierbij nog te worden gewezen op den kostelijken invloed, die het samenleven hebben zou, daar toch alleen hierdoor gereformeerde school, gymnasiën enz. mogelijk en denkbaar zouden wezen; maar ook het zedelijk leven evenzeer als puriteinsche wandel zouden daardoor kunnen worden bevestigd en werking hebben op het van lieverlede overkomen der in het Synodaal Genootschap gebleven Gereformeerden.

Is het niet aan te nemen, dat met de Gereformeerde Kerken in Amerika, Afrika en Schotland een band zou worden versterkt, die anders te loor gaat?

Zeker blijft 'taan te raden om te beproeven of van de zijde van Utrecht iets kan worden toegegeven, maar bleek dit niet te kunnen, zoude dan ten opzichte van dit ééne punt al het opgenoemde op het spel moeten worden gezet?

Voor den ondergeteekende is ééne zaak met velen uwer hem zeker gemeen — de overtuiging in Augustus 1886 uitgesproken: hoe het naar Gods Woord plicht is, dat alle gemeenten en bijzondere geloovigen, welke de oude belijdenis dezer landen liefhebben en ter praktijk wenschen te brengen, te zamen zich vereenigen in ééne ook voor de wereld zichtbare en tegen het ongelooft en halfgeloof dezer dagen krachtige gemeenschap, onder de leiding en tucht des Heiligen Geestes, en in de machtsbetooning van het Koningschap des Heeren Jezus Christus. Voor hem is dit, gelijk werd uitgedrukt in „Verklaring aan de Hervormde Gemeente in Nederland", een zaak des gebeds geweest en gebleven.

En met het oog op den Heer der Gemeente, durft hij U, Hoog Geëerde Heeren, ootmoedig en dringend te bidden door de ontfermingen Gods, die alles overwegende belangen uwer geheiligde aandacht aan te bevelen in de hoop, dat de liefde en de gehoorzaamheid Gods tot de zijn inziens eenige geoorloofde en Gode welbehagelijke beslissing zal leiden.

De ondergeteekende heeft de eer U, H. Geëerde Heeren, van

zijne hooge achting en broederlijke liefde in Jezus Christus de vernieuwde betuiging aan te bieden.

ELOUT v. SOETERWOUDE.

's Gravenhage, Januari 1889.

ART. 258.

Thans komen de volgende punten der grondslagen tot vereeniging in stemming:

Punt 2. Op een door beide Synoden te bepalen dag, uur en plaats, wordt door een Kerk, daartoe door de sub. 1° genoemde Deputaten voor elke Classe aan te wijzen, de eerste samenkomst van alle Kerken in deze Classen saamgeroepen, en voorts op deze saamkomsten gehandeld overeenkomstig de bepalingen der Kerkenordening.

Dit wordt met 38 tegen 2 stemmen aangenomen.

Punten 3 en 4: Tot deze Classicale vergaderingen zullen (immers met behoorlijke credentiebrieven) worden toegelaten de afgevaardigden van alle Kerken, die dit accoord zullen hebben aangenomen; met dien verstande, dat elke Kerk de eerste maal afvaardige naar den maatstaf en de wijze, waarop dit dusver door haar, met goedvinden harer Classis, is geschied.

4. Alvorens de afgevaardigden dezer Kerken tot de behandeling van zaken met keurstem zullen worden toegelaten, zullen zij deze eerste maal, door onderteekening met eigen hand, hun hartelijke instemming met de Drie Formulieren van Eenigheid betuigen, en hebben zij voorts namens hunne Kerken schriftelijk deze navolgende drieledige verklaring in te dienen:

ten eerste, dat door haar aan niemand toegang tot het H. Avondmaal vergund wordt noch zal worden, dan nadat gebleken is van zijn instemming met de Belijdenis der Kerken, van zijn Christelijken wandel, en van zijn bereidvaardigheid, om zich te onderwerpen aan de Kerkelijke Discipline; dat omgekeerd niemand, wiens belijdenis en wandel onberispelijk en van wiens onderwerping aan de Tucht der Kerken gebleken is, door haar van het H. Avondmaal wordt geweerd; en dat de Kerkelijke discipline door haar trouwelijk zal worden aangewend, om ook voortaan de heiligheden van 's Heeren huis heilig te houden en de dwalenden te bekeeren van hun weg;

ten tweede, wat aangaat den H. Doop, zullen zij beiderzijds

zich onthouden van herdoop en alzoo als gedoopt beschouwen een ieder van wien blijkt, dat hij in den naam des Vaders en des Zoons en des H. Geestes, bij een acte die Doop bedoelde te zijn, en door een in zijn kring daarvoor als bevoegd erkend persoon, met water besprengd of in water ondergedompeld zij,

en ten derde, zullen de Kerken beiderzijds al haar krachten inspannen, om, met Gods genadige hulpe, die nakomelingen van de Kerken onzer vaderen, die dusver nog volharden in hun dwaalweg, tot weer-aankleven der zuivere belijdenis of tot een beter beleven van deze belijdenis, en alzoo tot openlijke aansluiting aan de gezuiverde Kerkformatie door erkenning van haar ambtelijke werkzaamheid te bewegen. Hetwelk insluit, dat zij bij het afgeven van attestatiën nimmer oorzaak mogen worden, dat vertrekkende personen, die van onder de Synodale Hierarchie waren uitgekomen, er weer onder zouden raken.

Deze worden met 35 tegen 5 stemmen aangenomen.

Punt 5: Ten einde het samenkomen in de meerdere vergaderingen geen looze schijn, maar volle werkelijkheid zij, zullen alle particuliere Kerken, die dusver in eigen kring Classicaal saamkwamen, zich voortaan van deze vergaderingen in eigen kring onthouden, en de banden losmaken, die haar dusver hiertoe van rechtswege noopten.

Dit wordt met 36 tegen 4 stemmen aangenomen.

ART. 259.

In discussie komt punt 6: De Classicale, Provinciale en Generale vergaderingen, die aldus uitsluitend op grond van de Kerkenordering van 1618/19 zullen samenkomen, voeren den naam van Classicale vergaderingen, Particuliere Synoden en Generale Synode van Gereformeerde Kerken in Nederland.

Hierop is de volgende wijziging voorgesteld:

De woorden *Gereformeerde Kerken in Nederland* verandere men in *de Nederduitsche Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland*.

Ook onze vaderen bezigden somtijds het woord *Kerk*, wanneer zij deze in haar geheel bedoelden, en bezigden meermalen den naam van *Christelijke Gereformeerde Kerk*.

Met dit amendement wordt door den voorsteller bedoeld:
a. *de totaliteit der Kerken*; b. *zulk een naam, die duidelijk aanwijst, dat de Kerk zich noemt naar Christus haar Hoofd*.

Verschillende sprekers voeren over dit punt het woord. De een toont aan, dat in den naam *Gereformeerde Kerken in Neder-*

land de beide lijnen, die in de Concept-Acte voorkomen, zichtbaar zijn. Ook wijst hij er op, dat het *kerkelijk handboekje* in zijn titel van *Kerken* spreekt en de Acta van de Nationale Synode te Dordrecht ook dit meervoud heeft. Daarbij bezigden de Gereformeerden in vroegere dagen ook het woord *Kerken*, wanneer zij in kerkrechterlijken zin spraken. Tevens merkt hij op, dat onze Kerk, volgens hare geschiedenis, op het punt van den naam altijd vrijgevig was.

Een ander beveelt de aanneming der voorgestelde wijziging aan, omdat, indien men van de zijde der Doleerenden al bezwaar heeft tegen den naam *Kerk* in staatsrechterlijken zin, dit toch niet het geval is in kerkrechterlijke beteekenis. Ook in *Kerken*, met wie wij in correspondentie zijn, spreekt men van *Kerk* in deze beteekenis, zooals blijkt uit de namen: *Presbyteriaansche Kerk* en *Vrije Schotsche Kerk*. Vele broeders zal het uitspreken van de eenheid der *Kerken* in het woord *Kerk* de opheffing van het algemeen reglement ook gemakkelijker maken.

Hiermede stemmen andere broeders overeen; maar verschillen hierin, dat de een begeert den naam „*Gereformeerde Kerk in Nederland*” en de ander het aangeven van een naam voor de Synode der vereenigde Kerken wil bewaren.

Laatstgenoemde stelt daarom het volgende voor:

„De Classicale, Provinciale en Generale Vergaderingen voeren den naam *Kerk* [met dat bijvoegelijk naamwoord] zooals door de eerstkomende gecombineerde Synode zal worden aangegeven.” Dit voorstel wordt gesteund.

Nog wordt door eenige broeders het *voor* en *tegen* omtrent den naam in punt 6 der Concept-Acte genoemd, besproken. En daaruit blijkt, dat, hoewel niemand hunner een *naam* of *titel* als eene hoofdzaak beschouwt, niet allen zich even gemakkelijk bij den aangegeven naam kunnen nederleggen, ook daarom niet, dat de Concept-Acte niet eene ware vereeniging bedoelt, maar eene combinatie.

Maar blijven dan, zoo vraagt een broeder, onze Gemeenten na de eventuele vereeniging niet ieder afzonderlijk den naam van *Christelijke Gereformeerde Kerk* te A. of B. behouden? Dit wordt met bijlage 2 der Concept-Acte toestemmend beantwoord. Maar het is onjuist en niet historisch, wanneer men spreekt van eene Classicale Verg. der Geref. Kerk, omdat binnen ééne Classis niet al de Gereformeerde Gemeenten vereenigd zijn.

De voorsteller, die wenscht, dat de naam der Kerk aan de eerstkomende gecombineerde Synode zal worden overgelaten, verandert nu het woord *Kerk* in *Kerken*. De Praeses vraagt of het voorstel nu nog door andere broeders gesteund wordt. Daar dit niet het geval is kan het niet in stemming komen.

Nu komt het voorstel tot verandering van den naam „*Gereformeerde Kerken in Nederland*” in dien van „*de Nederduitsche Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland*” in stemming. En daar de voorsteller hiermede ten doel heeft èn de uitdrukking

van de eenheid der Kerken èn haar noemen naar Christus, wordt eerst gestemd over de verandering van het woord *Kerken* in *Kerk* en daarna over de bepalingen *Nederduitsehe* en *Christelijke*.

Het eerste deel van dit voorstel wordt *verworpen met 28 tegen 12 stemmen*, het andere deel met *30 tegen 10 stemmen*.

Punt 6 der Concept-Acte wordt nu in zijn geheel in stemming gebracht en *aangenomen met 33 tegen 7 stemmen*.

Nu volgt de stemming over punt 8, aldus luidende:

Het bestaan van twee Kerkformatiën in eenzelfde stad of dorp, hoezeer ook beiderzijds in beginsel als niet normaal beschouwd, zal men om den nood der tijden dragen, God biddende, dat door zijn genade wegen mogen geopend worden, om ook deze onregelmatigheid ten leste te doen ophouden.

In afwachting waarvan beider Kerkeraden hun goeden wil, om nu reeds zooveel mogelijk deze breuke toe te dekken, zullen betoonen: 1°. door ter sterking van de kerkelijke discipline niemand tot het H. Avondmaal toe te laten, die ter oorzaak van belijdenis of wandel door den anderen Kerkeraad in kerkelijke behandeling is genomen; 2°. door over en weder elkanders leden tot het H. Avondmaal toe te laten; 3°. door de regeling van de openbare vergaderingen der geloovigen zooveel mogelijk met gemeenschappelijk overleg te doen plaatshebben; 4°. door ter onderhouding van correspondentie desverkiezend, over en weder een broeder naar elkanders vergaderingen af te vaardigen; 5°. door tegenover derden in alle zaken, rakende den eeredienst of de Gereformeerde belijdenis gemeenschappelijk op te treden; en 6°. door de aankondiging van den tijd en de plaats der dusgenaamde openbare Godsdienstoefeningen, zoodra mogelijk, gemeenschappelijk te doen plaatshebben.

Dit wordt aangenomen met 37 tegen 3 stemmen.

Hierop zijn aan de orde punten 9 en 10:

9. Waar plaatselijk de neiging ontstaat, om in nog nauwer verband, ook wat de formatie der Kerken betreft, te treden, zullen beide Kerkeraden dit (altoos met advies der Classis) bij manier van contract doen, in zulk een voege en wijze, dat het eigendom en beheer van elks goed blijve gelijk het is, en ook de ééne niet te maken hebbe met de verantwoording voor het goed des anderen, maar dat voor de Bediening des Woords en der Sacramenten, alsmede voor de kerkelijke discipline, de beide Kerkeraden eene *combinatie* vormen. Een proeve van

zulk een contract wordt hierbij gevoegd. (Zie Bijlage I.) Inzake de Kerkelijke goederen, de Diaconiegoederen en Scholen blijft elke particuliere Kerk vrij, om deze te bezitten en te beheeren, op de wijze gelijk zij meenen zal, dat zulks behoort. Echter zijn alle Kerken gehouden aan de Classis mededeeling te doen van alle berichten, die zij aan de Overheid inzenden en van alle transactiën of regelingen, die ten dezen met de Overheid worden gemaakt.

Deze worden ieder afzonderlijk in stemming gebracht *en aangenomen met 38 tegen 2 stemmen*.

ART. 260.

Thans komt in behandeling punt 7:

Wat aangaat de verhouding van de Kerken tot de Overheid, zoo wordt elke *particuliere Kerk* hierin geheel vrijgelaten, en heeft zij alleen zorg te dragen, dat zij het beginsel van de onafhankelijkheid der Kerk niet prijsgeve; te dezen niet met eenige andere Kerk gemeenschappelijk, maar alleen uit eigen hoofde handele; en geen bedingen aanga, waardoor de vrije samenwerking met de overige particuliere Kerken zou worden afgesneden of belemmerd.

In verband hiermede geeft de Voorzitter in behandeling punt 11:

De goederen, die eenige groep van Kerken dusver gemeenschappelijk bezat, gelijk met name de fondsen en gebouwen, die het eigendom zijn van de „Christelijke Gereformeerde Kerk," blijven geheel ter beschikking *van het Doel, van de Kerk* of van de *Deputaten*, die de Synode van deze groep in haar laatste afzonderlijke samenkomst daarvoor zal aanwijzen. In geen geval mogen de Kerken der andere groep zich hierin mengen.

ART. 261.

Deze Zitting wordt met dankzegging gesloten door Ds. H. BEUKER, nadat gezongen is Ps. 72:11,

Zijn naam moet eeuwig eer ontvangen! enz.

EENENDERTIGSTE ZITTING.

Donderdag 17 Januari, nam. 4—9 uur.

ART. 262.

Deze Zitting wordt geopend met gebed door Ds. J. WESTERHUIS, nadat gezongen is Ps. 25:4,

's Heeren goedheid kent geen palen, enz.

ART. 263.

De discussie over de punten in art. 260 genoemd neemt een aanvang.

De eerste spreker toont aan, dat de zaak hier bedoeld van het hoogste belang is. Het geldt hier het brengen van een offer, dat ook door de Nederd. Gereformeerden blijkens hunne Missive aan de Synode te Assen niet als gering wordt beschouwd. Met het opheffen van ons Reglement gaat toch gepaard het verdwijnen onzer Kerk uit de rechtssfeer van den Staat. Vandaar dat de vraag dient te zijn, of wij tot het brengen van dit offer bereid zijn, en of wij het kunnen brengen. Let hij op de instructiën van de meeste Prov. Vergaderingen (zie blz. 17—20), dan twijfelt hij niet aan de bereidwilligheid der Gemeenten, daar deze gevoelen, dat het hier niet geldt een punt der Confessie, maar zuiver van Staatsrechterlijken aard.

Maar kunnen wij het brengen? Groote voorzichtigheid is noodig. In geen geval moet de Synode het doen zonder dat de Gemeenten op dit punt gehoord zijn en deze zich verklaard hebben.

De Synode neme dus deze punten aan, vestige de aandacht der Gemeenten op de beteekenis der opheffing van het Reglement, en benoeme eene commissie tot informatie voor de Gemeenten.

De volgende spreker wijst op hetgeen te Assen volgens blz. 48 der handelingen is bepaald en raadt aan daarbij te blijven, omdat het doel der Concept-Acte niet is eene vereeniging, maar eene combinatie.

De derde spreker herinnert aan het advies door hem reeds te Assen gegeven. Het geldt hier eene zaak van Staatsrechterlijken aard. Men neme dus dit punt aan en zoeke een paar rechtsgeleerden, die men vertrouwen kan, opdat de Kerkeraden zich bij dezen kunnen vervoegen om advies.

Een volgende broeder verwondert er zich over, dat de meeste provinciën tot wegneming van het Reglement konden besluiten, daar er zulke ernstige gevolgen aan verbonden zijn. Hij raadt daarom aan dit punt niet aan te nemen.

Met dit advies kunnen andere broeders zich niet vereenigen. Deze ontkennen niet alleen, dat men van de lijn te Assen getrokken is afgegleden, maar toonen ook aan, dat het Reglement op dezelfde wijze kan weggenomen worden als waarop het gekomen is, namelijk door eene verklaring der Gemeenten. Men lichte daarom de Gemeenten voor. En met het oog op de goe-

deren, die wij als Christ. Geref. Kerk bezitten, wordt aangeraden eene vereeniging van algemeen beheer daar te stellen, met tien leden tot uitvoering.

Maar, zoo zegt een volgende, te Assen had men niet zulk een bezwaar tegen een algemeen Reglement, zie bl. 47 der notulen. Het Reglement voetstoots prijsgeven, dat wilde men niet, en toch gaat het Concept uit van de gedachte alsof men dit wel wilde. Dit wordt ook door een anderen broeder toegestemd, en deze wenscht, dat ons Reglement gewijzigd worde, maar wil toch voor de eenheid der Kerk, ook in de rechtsfeer van den Staat, een Reglement behouden.

Andere broeders wijzen op het gevaar voor de zelfstandigheid der plaatselijke Gemeenten, door een algemeen Reglement naar de wet van 1853, en wekken daarom op tot aanneming van het punt, dat thans aan de orde is.

Deze vrees voor gevaar wordt niet door alle leden en praeadviseerende leden der Synode gedeeld. Een hunner leest daarom artt. 1 en 2 van de wet van 1853 op de Kerkgenootschappen voor, en vraagt één bewijs uit de wet van 1853, dat ons Reglement in strijd is met de vrijheid onzer Kerk. Men late dan ook art. 28 van de Dordsche Kerkerde los. Tevens toont Z. Eerw. aan, dat er in die wet geen artikel tot opheffing eener Kerk gevonden wordt, wat geheel in overeenstemming is met het karakter der Kerk.

Nog wordt door eenige broeders inlichting gevraagd omtrent het behoud der goederen, die aan de Christ. Geref. Kerk behooren. Men vraagt waar die blijven, als het Reglement is verdwenen en voornoemde Kerk niet meer als zedelijk lichaam in den Staat is erkend.

Op dit punt kon geene voldoende inlichting worden verkregen. Ten slotte wordt voorgesteld:

„Men neme punten 7 en 11 der Concept-Acte voorloopig aan, daar toch volgens het bepaalde in art. 231 de afzonderlijke Gemeenten er over moeten oordeelen en eene volgende Synode de eindbeslissing neemt. Maar men voege bij deze Concept-Acte eene memorie van toelichting voor de Gemeenten, waarin duidelijk wordt aangetoond van welke gedachte het Reglement uitgaat, en welke gevolgen aan de wegneming verbonden zijn.”

Dit voorstel wordt goedgekeurd en daarop punten 7 en 11 met *31 tegen 9 stemmen aangenomen.*

ART. 264.

Aan de orde komen thans punten 12 en 13:

12. De meerdere vergaderingen in Art. 6 genoemd, als bestaande uit Kerken van beiderlei formatie, onthouden zich, als zoodanig, van elke inmenging in het optreden van een Kerkeraad nevens

den bestaande, in plaatsen, waar reeds een Kerkeraad van de Christelijke Gereformeerde of Nederduitsch Gereformeerde formatie aanwezig is.

13. Indien zich bij eene der Classes, na de inwerkingtreding van deze overeenkomst, uit eene plaats, waar reeds eene der beide thans contracteerende formatiën bestond, een Kerkeraad mocht aanmelden, met verzoek om in het thans geformeerde kerkverband te worden opgenomen, zal door de Classis aan dit verzoek dan alleen voldaan worden, wanneer blijkt: 1°. dat deze Kerkeraad in Belijdenis, Liturgie en Kerkenordening met de thans contracteerende Kerken geheel overeenstemt; 2°. dat deze Kerkeraad bereid is, volgens bij deze overeenkomst gevoegd Concept, terstond eene combinatie aan te gaan met den te dier plaatse reeds bestaanden Kerkeraad; en 3°. dat geene personen in dezen Kerkeraad zitting hebben of tot zijne formatie hebben medegewerkt, die voorheen onder den te dier plaatse aanwezigen Kerkeraad, welke reeds in dit kerkverband was opgenomen, tot het H. Avondmaal waren toegelaten.

Door de broeders BEUKER en LITTOOY is voorgesteld deze artikelen der Concept-Acte te schrappen en er de volgende artikelen voor in de plaats te stellen:

Art. 12. Op plaatsen alwaar een Kerkeraad van een der beide contracteerende formatiën bestaat, zal van weerszijden geen andere Gemeente of Kerkeraad naast of tegenover den bestaanden worden geformeerd.

Voor zoover daarentegen een Kerkeraad, die tot dusver onder de Synodale Organisatie van 1816 bleef, bij Kerkeradsbesluit, in zijne meerderheid, tot de Kerkenordening van 1619 mocht terugkeeren, zal men, desverlangd, deze broederen in het nieuw formeeren van hun kerkelijk leven behulpzaam zijn.

Art. 13. In plaatsen, waaruit nog geen Kerkeraad op de Classis vertegenwoordigd is, zullen de vereenigde Kerken hare beste pogingen aanwenden om de geloovigen, die nog onder de Synodale Organisatie van 1816 zitten, hetzij door hunnen Kerkeraad, hetzij door het ambt der geloovigen, tot terugkeer naar de Kerkenordening van 1619 en tot aansluiting in het Kerkverband, dat op deze Kerkorde gegrond is, te bewegen. In de keuze van formatie (Scheiding of Doleantie) zullen deze

Kerken daarbij geheel vrij worden gelaten. Bij hare opneming in ons Kerkverband hebben ze te voldoen aan art. 4.

Art. 14. Indien zich na de vereeniging later nog een ander, hetzij reeds bestaande (als van LEDEBOER e. a.) hetzij buiten de vereenigde Kerken om ontstaande Kerkeraad, uit eene plaats, die reeds door een Kerkeraad op de Classis vertegenwoordigd is, mocht aanmelden, om in het thans geformeerde Kerkverband te worden opgenomen, zal door de Classis aan dit verzoek dan alleen voldaan worden, wanneer blijkt:

a. dat deze Kerkeraad in Belijdenis, Liturgie en Kerkenordening met de thans contracteerende Kerken geheel overeenstemt;

b. dat deze Kerkeraad bereid is, volgens bij deze overeenkomst gevoegd Concept, terstond eene combinatie aan te gaan met den te dier plaatse reeds bestaanden Kerkeraad; en

c. dat geen personen in dezen Kerkeraad zitting hebben of tot zijne formatie hebben medegewerkt, die voorheen onder den te dier plaatse aanwezigen Kerkeraad tot het H. Avondmaal waren toegelaten.

Indien de Classis desalniettemin bezwaren mocht hebben om aan dit verzoek te voldoen, dan kan de zaak ter afdoening bij de Particuliere, en zoo deze mocht weigeren, bij de Generale Synode gebracht worden.

Dit amendement wordt breedvoerig besproken.

Op de vraag wat bedoeld wordt met de woorden *Scheiding of Doleantie* in de voorlaatste alinea van art. 13, wordt geantwoord, dat deze zien op de wijze van reformatie, hetzij door scheiding of door optreding als de Doleerenden doen. En op de vraag, wat toch wel het doel van dit amendement is, wordt geantwoord, dat men daarmee beoogt te verhinderen, dat er een Kerkeraad optrede op plaatsen, waar reeds eene Christ. Gereformeerde- of Nederditsch Gereformeerde Kerk is. Door dit toe te laten, plaatst men een brandmerk op de scheiding en handelt men in strijd met Gods Woord, dat het miskennen van eene Gemeente des Heeren veroordeelt. Ook wijst onze belijdenis in art. 28 er op, dat men zich moet voegen bij de Gemeente des Heeren, waar zich die ook openbaart, en artt. 37—39 onzer Kerkorde spreken evenzeer in dien geest. Daarbij, als men artt. 12 en 13 der Concept-Acte aanneemt, dan wordt zij in strijd met wat naar artt. 1—4 dezer Acte reeds is aangenomen, eene Acte van niet-erkenning; werkt men mede tot wettiging van het onrecht; geeft men aanleiding tot miskennen van bestaande Gemeenten; en zal men oorzaak worden, dat de vereeniging met de Nederduitsch Gereformeerden mislukt.

Niet alle leden en praeadviseerende leden kunnen zich met dit amendement vereenigen. Wel zijn er, die het pijnlijk vinden, wanneer van doleerende zijde een Kerkeraad wordt geformeerd op plaatsen, waar reeds eene Christelijke Gereformeerde is; maar nu men eenmaal heeft erkend, dat *scheiding* niet de eenige forme van reformatie is en de doleerende broeders gewetensbezwaar hebben tegen het zich voegen bij eene Gemeente, die zich in de rechtssfeer van den Staat heeft laten erkennen, moet men de twee beginselen in de Concept-Acte aangegeven, laten doorwerken.

Eén der Praeadviseurs zegt, dat het amendement in strijd is met Gods Woord, dat ons verbiedt de gewetens in middelmatige zaken te binden. Ook beschouwt Z. Eerw. het tegen artt. 27 en 28 onzer belijdenis, waardoor wij erkennen, dat er *eene heilige algemeene Christelijke Kerk is*, en het dus niet aangaat, wanneer leden dier Kerk zich op deze of gene plaats vestigen, hen te dwingen zich te voegen bij eene Gemeente, die iets in haren openbaringsvorm heeft, wat met hun geweten strijdt. Daarom adviseert hij het amendement niet aan te nemen.

Eén der voorstellers van het amendement zegt hierop, dat art. 28 erkent, dat men zich voegen moet bij des Heeren Kerk, waar zich die openbaart, en dat het amendement dus juist in overeenstemming is met de Confessie. Daarbij, dit amendement beoogt wederzijdsche erkenning en wil dus niet een artikel hebben ingeschoven, dat leidt tot niet-erkenning. Ook is het niet goed, dat men voor het geweten eene bijzaak tot hoofdzaak maakt of iets goedkeurt, dat de Scheiding als wijze van reformatie veroordeelt.

Hier tegenover wordt door eenige broeders aangetoond, dat het amendement inloopt tegen de reeds uitgesproken erkenning van de methode van reformatie der Doleerende broeders. Daarbij wij verhinderen hen in de uitbreiding en staan alzoo de bevordering van Gods Koninkrijk tegen.

Nog wordt aangetoond, dat de keuze tusschen *scheiding* en *doleantie* niet vloeit uit eene kwestie van voorkeur, maar uit verschil over de methode van reformatie, hetwelk voor de Doleerenden eene zaak der conscientie is. Daarbij, het amendement miskent het standpunt der Concept-Acte, waardoor het ontstaan en bestaan der Doleerende Kerken wordt erkend. Waarom doet men dit nu ook niet met het oog op de toekomst. Het amendement maakt al het gedane werk ijdel en illusoir. En heeft men nu, zoo zegt een ander broeder, artt. 12 en 13 genoemd een vonk, die een ontzettenden brand kan doen ontstaan, dit kan alleen het geval zijn, wanneer het kapitaal der liefde, waarvan reeds gesproken is, wordt gemist. Wij willen samensmelting door samenwerking. Eene samensmelting, die van lieverlede moet komen, zooals ook met de vereeniging van Maas en Waal het geval is.

Nog wordt aangetoond, dat leden der Christelijke Gereformeerde Kerk ook kunnen komen op plaatsen, waar alleen eene Doleerende Gemeente is. Neemt men nu het amendement aan, dan moeten deze zich bij die Doleerende Gemeente voegen, ter-

wijl artt. 12 en 13 ook voor deze vrijheid bedingen. Tevens wordt aangetoond, dat wij toch reeds van Assen af zijn. Daar toch ging men uit van de gedachte *vereeniging* en de Concept-Acte van *combinatie*. Laat dus de beginselen scheiding en doleantie doorwerken. Wij verkrijgen dan wel niet alles, maar toch wat.

Maar is er, zoo vraagt een ander, wel verschil tusschen art. 14 van het amendement en art. 13 van de Concept-Acte? Hij kan het niet zien en wil de beide methoden van reformatie laten doorwerken.

Hier tegen wordt nog door den laatsten spreker het woord gevoerd. Z.Eerw. kan niet gelooven, dat men tegen onze reformatie gewetensbezwaar kan hebben. Ook is het Reglement voor de Doleerenden niet het eenige bezwaar tegen ons. Neen, het zit in de continuïteit. Zij achten zich de historische voortzetting der Geref. Kerk, en ons als te vroeg uitgetreden. Daarom moet de ontwikkeling onzer Kerk gestuit worden met alles wat daartoe behoort.

De Voorzitter stelt nu voor de discussies over het amendement te eindigen en tot stemming over te gaan. Dit wordt goedgekeurd en het amendement wordt met *26 tegen 14 stemmen aangenomen*.

ART. 265.

Docent VAN VELZEN verzoekt aanteekening in de Notulen, dat hij tegen de aanneming van het amendement heeft geadviseerd.

ART. 266.

Ouderling B. M. DEN BOER sluit de Zitting met dankzegging, nadat gezongen is Ps. 86:6,

Leer mij naar Uw wil te hand'len, enz.

TWEEËNDERTIGSTE ZITTING.

Vrijdag 18 Januari voorin. 10—1 uur.

ART. 267.

Wordt gezongen Ps. 25:10,
Hoed mijn ziel, en red z'uit nooden, enz.
waarna Ouderling P. DIJKHUIS de Vergadering voorgaat in het
gebed.

ART. 268.

De Notulen van den vorigen dag worden gelezen en vast-
gesteld.

ART. 269.

De Praeses stelt thans punt 14 van de Concept-Acte aan de orde. Z.Eerw. leest dit voor. Het luidt aldus:

De gezamenlijke Kerken zullen eene Theologische School of Theologisch Seminarium hebben. Bijaldien door de laatste Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk de bestaande Theologische School te Kampen aan de vereenigde Kerken mocht worden overgedragen, zal deze als zoodanig gelden. Deze School of dit Seminarium zal desvereischt geheel in de opleiding van de aanstaande Dienaren des Woords moeten voorzien. Indien echter door de Directie van de Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag zulk eene regeling wordt aangeboden, waarbij aan de Synode van de gezamenlijke Kerken behoorlijk medezeggenschap in de benoeming, de eventueële schorsing en het ontslag van de Theologische professoren, en toezicht op het te geven onderwijs wordt verzekerd, en op grond hiervan eene overeenkomst gesloten wordt, zal het Kerkelijk Seminarium uitsluitend voor de practische opleiding strekken en gevestigd' worden te Amsterdam. De benoeming, de eventueële schorsing en het ontslag van de Hoogleeraren aan dit Seminarium zal aan de Synode staan, maar in elk geval zullen de Docenten, aan de thans bestaande Theologische School te Kampen verbonden, daarbij worden overgeplaatst, met volle behoud van hun honoraria, onder toevoeging van zulk een verhooging als uit den duurderen levensstandaard te Amsterdam dan te Kampen voortvloeit.

Hoogleeraren die, aan dit Seminarium verbonden, tevens door de Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag als gewoon hoogleeraar worden aangesteld, dienen, voorzooveel zij tegelijk hoogleeraren aan het Seminarium blijven, de Kerken kosteloos.

Door Ds. A. Littooi is voorgesteld voor dit artikel het volgende in de plaats te stellen:

De gezamenlijke Kerken zullen hare eigene Theologische School hebben? Door die Kerken kunnen echter ook candidaten van de Vrije Universiteit der Ver. voor Hooger Onderwijs op Geref. grondslag beroepen worden, indien deze Universiteit zich, — wat de Theologische faculteit betreft, — onder toezicht dezer Kerken stelt overeenkomstig de *post-acta* der Synode 1618, '19.

Uit de toelichting der Deputaten blijkt, dat het Artikel van Assen hun niet duidelijk was. De vraag kon worden gedaan: Bedoelt de Synode, dat de Kerk eene eigene inrichting hebbe, waardoor geheel in de opleiding tot Dienaren des Woords voorzien wordt? Of, dat de Kerk een Seminarium hebbe en tevens van eene andere inrichting gebruik make? Naar het oordeel der Deputaten is het moeilijk twee inrichtingen te hebben. Wij hebben te weinig krachten, zoowel finantiëele als wetenschappelijke. Bovendien is universitair onderwijs van groot gewicht voor toekomstige Dienaren des Woords. De Synode kan dit punt wel aannemen, te meer omdat de Theol. School, alsmede hare fondsen blijven bestaan. Ja, het ligt op de lijn der Synode, immers wensch is ineen-smelting. Wij zijn dankbaar voor de Theol. School, doch deze is ook nog niet, wat zij wezen moet. Wel is waar is de Vrije Universiteit eene particuliere vereeniging, doch wij kunnen immers met haar accordeeren; het Art. zegt uitdrukkelijk: *indien door de Directie van de Vereeniging voor Hooger Onderwijs aan de Synode van de gezamenlijke Kerken behoorlijk medezeggenschap verleend wordt.*

Eén der Afgevaardigden zegt, dat hij onmogelijk met art. 14 kan medegaan, vandaar dat hij het amendement heeft ingediend. Het is zoo duidelijk mogelijk, dat de Theologische School volgens dit artikel in de Vrije Universiteit moet opgaan. Aan een soort Seminarium, waar de laatste hand gelegd wordt aan de geestelijke vorming, heeft te Assen niemand onzer gedacht. Ook is het eene afwijking van allen regel, dat in deze Concept-Acte aan eene Vrije Universiteit, die niet eens het eigendom van ééne der partijen is, zulk eene eereplaats wordt gegeven. En indien wij onze eigene Inrichting overgaven, zouden wij weder eene schrede achterwaarts doen. Men wijst op het groot belang van universitair onderwijs; doch onze studenten staan bij die van de Universiteit niet achter.

Een Praeadviseur heeft na de samenkomst te Utrecht bedenkingen gekregen en stelt daarom voor, dat de opleiding van de Dienaren des Woords voor de gezamenlijke Kerken zal worden geregeld door de eerste of eene latere Synode dier Kerken. Zoolang die regeling nog niet is geschied, blijve de opleiding zooals zij thans is.

Als redenen voor dit amendement geeft Z. Eerw. aan:

1. Dat de V. U. er was vóór de doleantie en dus doleantie en V. U. niet op dezelfde lijn staan;
2. dat de Theol. School uit de Christ. Geref. Kerk is voortgekomen en met het leven dier Kerk zóó is verbonden, dat de Kerk haar eigen kind niet kan prijsgeven, en deze Synode niet vooruit mag loopen op hetgeen in later tijd door eene Synode der gezamenlijke Kerken geoordeeld worden zal in het belang der Kerken te zijn.

Tegen dit amendement wordt opgemerkt, dat het schijnbaar niet, doch inderdaad wél tegen Assen ingaat. Assen heeft uitgesproken, dat de Kerk hare eigene inrichting moet hebben en dit amendement doet, alsof de Synode van Assen niets gezegd

heeft. Door eenige leden wordt dit amendement overgenomen. In stemming gebracht wordt het met 37 tegen 3 stemmen verworpen. Daarentegen wordt *het amendement-Littooy met 23 tegen 17 stemmen aangenomen.*

Nu brengt de Praeses de Concept-Acte in haar geheel met de aangenomene amendementen in stemming. De uitslag is, dat zij met *36 tegen 4 stemmen wordt aangenomen.*

ART. 270.

Thans is aan de orde de behandeling van de twee bijlagen. Sommige broeders maken de opmerking, dat in *de Concept-Overeenkomst van Combinatie* wel gesproken wordt van collecten voor scholen, processen, enz., maar niet van die voor de Zending en de Emeriti-predikanten enz. Te meer heeft dit de aandacht getrokken, daar er van de overzijde zelfs sprake is van een Zendings-Seminarium en van een van God aangewezen Zendings-Director. Kan de Kerk zoo maar de Zending loslaten? Andere leden zijn van oordeel, dat de Deputaten zich aan hun lastbrief hebben gehouden. De Synode van Assen heeft over de Zending niet gesproken, daarbij moeten wij uitgaan van de gedachte, dat wij met broeders te doen hebben.

Nog wordt medegedeeld, dat Art. 2 van *het Concept-Bericht aan de Overheid* geheel is gewijzigd en aldus moet worden gelezen: „Tot bijstand van den Kerkeraad bij de handelingen, „wier verrichting voortvloeit uit de wegvalling van het Reglement van 1870, zijn stemgerechtigd allen, die onder de werking van gemeld Reglement stemrecht bezaten, voor zoo-veel zij opkomen in de Vergadering te dien einde door den „Kerkeraad bij afkondiging van den kansel minstens 4 dagen „te voren saamgeroepen.

„Na afloop van deze vergadering zijn stemgerechtigd alle „broeders, die tot het Heilig Avondmaal zijn en blijven toegelaten; en wat de stoffelijke belangen betreft ook zij, aan wie „dit nader bij Kerkeradsbesluit mocht worden toegekend."

ART. 271.

Ouderling D, MULDER verzoekt der Vergadering te zingen Ps. 134:1,

Looft, looft nu aller heeren Heer, enz.

en sluit deze Zitting met dankzegging.

DRIEËNDERTIGSTE ZITTING.

Vrijdag 18 Januari, namiddag.

ART. 272.

De Vergadering wordt geopend met het zingen van Ps. 42:5,
Maar de Heer zal uitkomst geven, enz.
en gebed door den Ouderling H. WIERTSEMA.

ART. 273.

De Praeses deelt mede, dat Z.Eerw. de Synode te Utrecht op de hoogte heeft gehouden van onze beraadslagingen, en dat deze heeft getelegrafeerd, dat zij ons haar oordeel over de amendementen per telegraaf zenden zal. Tevens verzoekt zij, haar des noods gelegenheid te laten, om een tweetal Deputaten te zenden, misschien zouden die des avonds ten 9 uur reeds te Kampen kunnen zijn.

De Synode besluit aan de Synode te Utrecht te antwoorden, dat zij hare Deputaten zal wachten, en dat het haar aangenaam zal zijn de beslissing over de amendementen vooraf te vernemen.

ART. 274.

De behandeling van het *Concept-Bericht aan de Overheid* wordt voortgezet. Op enkele in dit Concept voorkomende uitdrukkingen maakt men aanmerking; doch het grootste bezwaar ligt in de opheffing van het Reglement van 1869/70. Zal er, zoo vraagt men, als dit Reglement is opgeheven, geen oogenblik zijn, waarin de goederen der Gemeente in een toestand van heerloosheid zijn? Is het niet noodig, dat er eerst een huishoudelijk Reglement gemaakt worde, dewijl eene bepaling in een Reglement, dat later aangenomen is, op eene handeling, die vroeger verricht is, geene terugwerkende kracht heeft?

De Synode besluit en *de Concept-Overeenkomst van Combinatie* en *het Concept-Bericht aan de Overheid*, dewijl het slechts voorbeelden zijn, onveranderd aan de Gemeenten op te zenden en tevens eene Commissie te benoemen, welke zich van rechtskundigen bijstand voorzien kan en geroepen is de Gemeenten voor te lichten. Deze Commissie zal bestaan uit vijf leden; Predikanten en Ouderlingen zijn benoembaar. Er wordt niet bepaald hoeveel Predikanten en hoeveel Ouderlingen; maar wel, dat alle leden met volstreekte meerderheid van stemmen moeten verkozen worden.

Uit de stemming blijkt, dat gekozen zijn de broeders: J. VAN ANDEL, H. BAVINCK, J. H. DONNER, A. LITTOOY en M. NOORDTZIJ. En tot hunne Secundi de broeders: J. HESSELS, J. NEDERHOED, en D. K. WIELENGA.

ART. 275.

De Praeses deelt der Vergadering mede, dat van de Synode te Utrecht het volgende telegrafisch bericht is ontvangen:

„De Synode is bereid de Synode van Kampen alsnog tege-
moet te komen, met dien verstande, dat Art. 12 gelezen worde
in alinea 1, „zal noch door een anderen Kerkeraad, noch door de
Classis eene andere Gemeente of Kerkeraad naast of tegenover
den bestaanden worden geformeerd." Dat Art. 13 en 14 luiden
gelijk Kampen voorstelt, alleen met weêrclassching van de uit-
gevallen woorden: „welke reeds in dit Kerkverband was opge-
nomen." Dat op Art. 14 volge een nieuw Art. 15: „Als Kerke-
raad in den zin van het vorig artikel, zal zich een Kerkeraad
ook dan kunnen aanmelden, als zijn leden wel verkozen zijn
en de benoeming tot het ambt hebben aangenomen, al is het
ook, dat zij nog buiten de mogelijkheid verkeerden, om te vol-
doen aan alle bepalingen van de Artt. 22 en 38 der Kerkenorde-
ning." En dat eindelijk „het Art. over de scholen onveranderd
blijve."

Na het lezen van dit bericht stelt de Praeses de vraag, of
de Synode ook nog op hare besluiten zal terugkomen. Vol-
gens het oordeel van sommige broeders is er formeel volstrekt
geen bezwaar tegen, daar deze Synode niet rechtstreeks voor-
stellen van de provinciën heeft behandeld, en de broeders te
Utrecht ook onze amendementen behandeld hebben.

Anderen wijzen er op, dat, wat het wezen der zaak betreft,
de Synode van Utrecht niet eene enkele concessie doet, wel
wordt toegestaan, dat niet een Kerkeraad of Classis een andere
Gemeente of Kerkeraad naast of tegenover den bestaanden mag
formeeren, doch aan elk lid wordt zulks vrijgelaten. Tegen het
wederinlasschen van de woorden: „welke reeds in dit kerkver-
band was opgenomen," is geen bezwaar; doch wij mogen op
onze besluiten, reeds te Assen genomen en hier gehandhaafd,
niet terugkomen.

Voorloopig wordt in deze zaak nog geen besluit genomen,
eerst zullen de Deputaten van Utrecht gehoord worden.

ART. 276.

De Commissie van Rapport en Advies, genoemd in art. 9,
deelt mede, dat een paar brieven en een gedrukt stuk zijn in-
gekomen, behelzende een verzoek, om herziening van besluiten
in zake een paar protesten genomen.

De Commissie adviseert om, aangezien er geene nieuwe gege-
vens in die zaken zijn gekomen, daarop niet terug te komen.
De Synode vereenigt zich hiermede. Het verzoek om de stuk-
ken van een behandeld protest terug te mogen ontvangen,
wordt niet toegestaan. Een brief uit Amerika daartoe behoo-
rende, mag de Scriba aan adressanten terugzenden.

ART. 277.

Thans geeft de Praeses het woord aan de Commissie voor de zaak Wildervank. Deze deelt mede, dat zij eerst met den Kerkeraad en het Schoolbestuur, en nadat een biduur was gehouden, met de leden der Gemeente heeft gesproken. Allen waren bereid zich aan het besluit van Assen te onderwerpen; maar enkele leden meenden, dat, al onderwierp men zich, men daarmede nog niet toestemde, om het bewuste art. 9 te wijzigen. Deze kwamen, nadat zij persoonlijk door de Commissie bezocht waren, ook tot een ander inzicht. — De Commissie heeft met gezegend gevolg haar taak volbracht. Alleen meent zij nog te moeten opmerken dat, naar haar oordeel, Ds. VAN HOOGEN verstandiger en zachtmoediger heeft gehandeld in deze zaak dan op de Synode te Assen door sommige broeders mischien wel werd gemeend.

De Praeses betuigt de Commissie namens de Synode den hartelijken dank voor haren arbeid.

ART. 278.

Na eene hartelijke toespraak door Docent VAN VELZEN tot de schare gericht, komen onder het zingen van Ps. 72:10 de broeders Dr. A. KUYPER en Dr. W. VAN DEN BERGH binnen.

De Praeses heet hen hartelijk welkom, verzekert hen van onze hartelijke belangstelling in al wat de Vereeniging betreft, en spreekt de verwachting uit, dat zij nog wel het een en ander in betrekking tot deze zaak zullen hebben te zeggen.

Als oudste in jaren neemt Dr. KUYPER hierop het woord. Namens de Voorl. Synode te Utrecht brengt Z.H.G. aan deze Synode de hartelijke groete over met toebidding van den apostolischen zegen. Vervolgens toont hij aan, dat het doel, waartoe zij zijn afgevaardigd, niet is eene menging in onze discussie of uitoefening van pressie, maar toelichting van de amendementen en bespreking van de punten in verschil. Hij herinnert, dat reeds van den aanvang der doleantie bij de Doleerenden bewustheid was van de verplichting, om de Christ. Geref. Broeders te zoeken, en dit door de uitspraak van het Synodaal Convent, het schrijven aan de Kerkeraden, en het besluit der Voorl. Synode was bevestigd. Ook rijpte bij hen meer en meer de overtuiging, dat door de Gereformeerden in de Hervormde Kerk aan de Christelijk Gereformeerden geestelijk onrecht is aangedaan. Men brandmerkte hen als afgescheidenen en suste alzoo het geweten. Ook wij, zegt Z.H.G., deden hierin mede.

Voorts wijst hij op drie methoden van reformatie: 1°. hervorming van de Kerk in de Kerk; 2°. breking met het instituut; 3°. scheiding. Niet één dezer methoden kan de eenig ware genoemd worden. Wij meenden echter ons tot de tweede methode te moeten bepalen, en alleen als de zedelijke autoriteit, om door doleantie tot reformatie te komen, ons ontviel, zouden wij reformeeren door scheiding en ons in eenige plaats kunnen aansluiten bij eene Chr. Gerei. Gemeente, die zich van

allen collegialen band had vrijgemaakt. Het collegiale kerkverband is tegen ons geweten, wij mogen er ons niet onder be-geven, noch broeders, die wenschen uit te treden, daartoe dwingen.

Duidelijkheidshalve hebben wij een nieuw Art. 15 bij de Concept-Acte gevoegd. Overal, waar een kring van geloovigen is, moet de Classis die vergaderen. De macht om Ouderlingen en Diakenen te benoemen, is in Christus en in Christus in de geloovigen. Het advies van de Classis en de genabuurde Kerken raakt het welwezen, niet het wezen der Kerk. Voetius heeft lang Heusden gediend zonder bevestigd te zijn.

Het laatste amendement, de Theologie betreffende, konden wij zoo wel aannemen, doch wij dachten aan een beginsel, dat zich daarin kon uitspreken, n.l. dat gij oordeelt, dat de Kerk zelve voor de opleiding harer toekomstige dienaren heeft te zorgen. Wij geven toe, dat dit kan, n.l. bij ontstentenis van universitair onderwijs; wij geven ook toe, dat de Theol. Faculteit aan eene Universiteit moet staan onder toezicht der Kerk. Doch wij kunnen niet toegeven, dat de Godgeleerdheid wordt gelicht uit de rij der wetenschappen. Tusschen Godgeleerdheid en openbaring is een principieel verschil. De eerste ontstaat als de denkende geest de openbaring in zich opneemt en verwerkt. Daarom mag in de vakken van het menschelijk denken de Godgeleerdheid niet ontbreken. Daarbij komt, dat eene Christelijke Universiteit zonder Theologische Faculteit onmogelijk is. Ook is onze kracht onvoldoende voor twee gelegenheden tot opleiding van Dienaren des Woords, en ééne gelegenheid kan genoegzaam voorzien in het getal predikanten, dat geregeld voor de Kerken noodig is.

Dr. VAN DEN BERGH, die nu het woord ontvangt, herinnert aan het gewichtig feit, dat beide Synoden de consideranten der Concept-Acte met algemeene stemmen hebben aangenomen en dat er over de grondslagen tot vereeniging slechts op twee punten verschil bestaat. Dit zegt veel. Toch acht hij de beteekenis van deze punten in verschil niet gering, daar zijns inziens het eerste punt voor ons en het laatste voor hen eene kwestie van beginsel is. Hij waardeert het zeer, dat men van onze zijde bereid is het Reglement van 1869/70 los te laten, omdat de Doleerenden zich niet konden vinden in de verhouding, waarin de Christ. Geref. Kerk tot de Overheid staat. Daarom heeft hij hoop, dat spoedig de ineensmelting zal volgen, wanneer wij elkaar persoonlijk ontmoeten in de meerdere vergaderingen.'

De Voorzitter vraagt, of de Deputaten bereid zijn om, indien er eenige vragen gedaan worden, die te beantwoorden. Nadat zij zich hiertoe bereid hebben verklaard wordt door eenige broeders inlichting gevraagd.

In de antwoorden daarop gegeven herinnert Dr. KUYPER aan de genoemde drie methoden van reformatie, en zegt, dat het van plaatselijke toestanden afhangt welke methode moet gevolgd worden. Eene Kerk is nog niet tot eene valsche Kerk gedeclareerd, zoo lang er geene actie heeft plaats gehad. Ook

houde men in het oog, dat in de Concept-Acte de Christ. Geref. Kerken wel degelijk als wettige openbaringen van het lichaam van Christus worden erkend, ineensmelten kan men echter nog niet, er bestaat nog verschil over de methode van reformatie, en dat zal men in elkaar dragen.

ART. 279.

De Praeses stelt voor over te gaan tot het vergaderen in Comité, zoodat alleen Kerkeradsleden kunnen blijven. Dit voorstel wordt met algemeene stemmen aangenomen.

Hierop richt Z.Eerw. het woord tot de vertrekkende gemeentelieden. Hij bedankt hen voor de betoonde liefde en belangstelling en wijst er op, dat het verschil tusschen ons en de Nederd. Geref. Kerken beginselen geldt, waaromtrent geliefde broeders verklaren naar Gods Woord verhinderd te worden op de door ons gestelde voorwaarden te vereenigen. Eéne der partijen heeft dus een minder goeden blik op Gods Woord. Het gebed blijft echter over tot Hem, die U, Gemeente van Kampen, zulk een groot voorrecht schonk. Ik, die jaren lang uw dienaar was, begrijp het, dat het U zwaar zou vallen, indien gij de Theol. School uit uw midden moest missen; doch gij zoudt haar, indien het noodig was, ook kunnen loslaten. De Heere breide U uit en zegene U, en stelle U tot een teeken, dat niet uitgeroeid zal worden.

Docent VAN VELZEN gaat daarop voor in het gebed.

ART. 280.

De Deputaten van Utrecht deelen mede, dat hunne Synode Dinsdag weder bijeenkomt om het antwoord te vernemen. Zij verzoeken, indien deze Synode de voorgestelde wijzigingen niet kan aannemen en geene andere voorstellen kan doen, Deputaten te benoemen, opdat zij, die in het pogen tot vereeniging wenschen werkzaam te blijven, weten, tot wie zij zich hebben te wenden.

Hun wordt medegedeeld, dat er Deputaten benoemd zijn.

Hierop verlaten zij heilwenschend de vergadering.

ART. 281.

De Praeses vraagt of de Synode op hare besluiten wil terugkomen. Na ernstige discussie wordt deze vraag met *32 tegen 8 stemmen ontkennend beantwoord*.

ART. 282.

Met algemeene stemmen besluit de Synode de zaak der vereeniging *aanhangig te houden*. En met 39 stemmen besluit zij de in art. 274 genoemde Commissie op te dragen de Concept-Acte met de aangenomen amendementen en de bijlagen aan de Kerkeraden te zenden, en daarbij te voegen eene duidelijke memorie van toelichting op deze drie punten: *a.* Het Reglement van 1869/70; *b.* Voortzetting der doleantie; *c.* Theol. School.

ART. 283.

Met acclamatie wordt besloten, indien twee Provinciale Vergaderingen ter wille van de zaak der vereeniging het wenschelijk achten eene vervroegde Synode te houden, de Prov. Verg. van Friesland te machtigen die bijeen te roepen. Tevens wordt besloten het volgend schrijven aan de Voorloopige Synode te Utrecht te zenden:

**Aan
de Synode der Nederd. Gereformeerde
Kerken, vergaderd te Utrecht.**

GELIEFDE BROEDERS IN ONZEN HEERE JEZUS CHRISTUS!

De Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk, thans vergaderd te Kampen, heeft de door hare Deputaten bij haar ingediende *Concept-Acte van ineensmelting der Kerken* in ernstige en biddende overweging genomen. Tot hare smart kon zij deze niet onveranderd aannemen. Zij zag zich verplicht in een tweetal zaken een ander voorstel te nemen en U daarvan kennis te geven. En hoewel zij het ten hoogste waardeert, dat Gij op die beide voorstellen ons nog tegemoet zocht te komen en zelfs door een tweetal Deputaten ons nadere inlichting wildet verschaffen, zij kon toch ook in die voorstellen geen reden of aanleiding vinden, om op hare besluiten terug te komen. Echter heeft zij, doordrongen van het hooge gewicht der vereeniging, besloten deze zaak in de Kerk, welke zij vertegenwoordigt, aanhangig te doen blijven, in de hope dat, al is nu ook de vereeniging nog niet tot stand gekomen, het den Heere moge behagen, ons binnen niet te langen tijd in één Kerkelijk leven samen te brengen.

Daartoe heeft zij eene Commissie ad hoc benoemd, bestaande uit de broeders: J. VAN ANDEL, H. BAVINCK, J. EL DONNER, A. LITTOOY en M. NOORDTIZIJ om deze ernstige zaak onder de aandacht der Kerkeraden te brengen. Tevens werd deze Commissie bevoegd verklaard, om eventuele mededeelingen van de Synode der Nederd. Gereformeerde Kerken of van hare Gedeputeerden te ontvangen, en verzoekt zij U, deze te richten aan het adres van Dr. H. BAVINCK te Kampen.

Bovendien werd aan de Provinciale Vergadering van Friesland, in verband tot art. 50 der Dordsche Kerkorde het recht verleend, om ter wille van de zaak der vereeniging, binnen den in voor-noemd artikel bepaalden tijd eene Synode bijeen te roepen.

Voorts U met uwe Kerken der hoede van onzen trouwen God en Zaligmaker aanbevelende, blijven wij met broederlijke liefde,

De Synode der Christ. Geref. Kerk, vergaderd te Kampen.

Namens dezelve:

W. H. GISPEN, *Praeses.*

W. DOORN, *Scriba.*

Kampen,
18 Januari 1889.

ART. 284.

De tijd van scheiden is daar. Het is reeds ver over middernacht. De Praeses spreekt de Broeders nog een hartelijk slotwoord toe. Naar mijne gedachten, zegt Z.Eerw., zouden wij de Vereeniging wel hebben kunnen treffen, naar 's Heeren gedachten nog niet. Wij berusten in Zijnen wil. Als God iets doet, werkt Hij ook in ons het willen en het werken. Ik dacht: Niemand kan ons onzen Koning ontnemen, maar onze Zaligmaker is meer dan onze Koning, Hij is onze Bruidegom. Hij is Koning ook over de heidenen; maar Hij is de Bruidegom, de Man zijner Gemeente. Jezus zegt tot haar: Mijne Bruid. Welk een heerlijk voorrecht dienaren te mogen zijn van die Gemeente in welke al Zijn lust is. Wij hebben het voorrecht genoten, in liefde en vrede samen te zijn. Mij hebt Gij de taak gemakkelijk gemaakt. Dank voor de mij betoonde toegenegenheid. Inzonderheid dank aan de Praeadviseurs (en onder deze vooral aan Vader VAN VELZEN) voor hunne gewaardeerde adviezen. Dank aan Ds. BAVINCK en aan den Kerkeraad van Kampen, die alle kosten voor zijne rekening heeft genomen. Dank ook aan broeder JANSEN, die de Vergadering zoo hartelijk gediend heeft. En voorts: Weestallen den Heere bevolen.

Ds. BEUKER bedankt als Vice-president den Praeses voor de moeite, het geduld, de liefde, ja geheel de wijze, waarop hij de Vergadering heeft geleid, en spreekt den wensch uit, dat hij nog menigmaal tot zoodanige taak worde geroepen, en wel onder liefelijker omstandigheden dan thans.

In naam der Praeadviseurs spreekt Docent DE COCK nog een woord van dank aan den Voorzitter en alle leden der Synode voor de welwillendheid hun betoond en de liefde hun bewezen, en wenscht, dat allen den welstand van Sion mogen aanschouwen. Hierna sluit de Voorzitter deze Synode met dankzegging.

Het Moderamen:

W. H. GISPEN, *Praeses*.

H. BEUKER, *Vice-Praeses*.

W. DOORN, *1ste Secretaris*.

J. WESTERHÜIS, *2de Secretaris*.

NASCHRIFT.

Bij de sluiting der Synode te Kampen heb ik mij aan eene groote nalatigheid schuldig gemaakt. Noch den Vice-Praeses noch de beide Scriba's bracht ik een enkel woord van dank voor de vele en gewichtige diensten door hen aan de Synode bewezen. Dit verzuim heeft mij al den tijd, na de sluiting der Synode, gehinderd. En nu weet ik wel, dat deze broeders mij dit onwillekeurig verzuim van harte vergeven, maar mij is het behoefte openlijk uit te spreken, dat ik het mijzelven niet vergeef.

Voor al de broeders, die het ambt van Scriba moesten vervullen hebben aanspraak op openlijke erkenning. Zij moesten, in den letterlijken zin des woords, nacht en dag werken. Hoe uitstekend zij zich van hun taak hebben gekweten bewijzen deze notulen, en bleek telkenmale uit het feit, dat er, na de voorlezing in de Synode, zeer weinig en nooit ernstig aanmerking (en dat zegt wat in onze kringen!) op hun werk gemaakt werd.

Vergelde hun de Heere in liefde en genade den arbeid der liefde aan Zijne Gemeente bewezen, en stelle Hij hen, meer en meer, ten zegen voor hunne Gemeenten en voor heel de Kerk!

W. H. GISPEN.